

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Lipovača

Politična participacija v ZDA

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Maja Lipovača

Mentor: red. prof. dr. Bogomil Ferfila

Politična participacija v ZDA

Magistrsko delo

Ljubljana, 2015

Politična participacija v ZDA

Povzetek: Eden ključnih elementov demokracije je prav koncept politične participacije. Zgodovinski razvoj demokratične ureditve v ZDA je tesno povezan z vprašanji pravice posameznikov, da vplivajo na javne politike, tudi preko vzvodov politične participacije. Kljub dolgi demokratični tradiciji in pomembnim vplivom gibanja za državljanske pravice v šestdesetih letih prejšnjega stoletja pa so danes v ZDA določeni vidiki državlanskega udejstvovanja pred pomembnimi izzivi, saj je dejanski vpliv določenih skupin prebivalstva na javne politike v primerjavi z drugimi postal preveč neenakomeren. Dejavniki, ki ključno vplivajo na to neravnovesje, so zlasti družbeno-ekonomski status (ta obsega zlasti osebni dohodek, poklic in izobrazbo), rasa oziroma etnična pripadnost, spol in pa starost. Možni ukrepi za izboljšanje ravni politične participacije morajo biti tako načrtovani v povezavi s temi dejavniki, zajemajo pa lahko različne aktivnosti, od izobraževalnih programov in programov za opolnomočenje izključenih skupin državljanov, ukrepov za zmanjševanje družbene in ekonomske neenakosti, informativnih kampanj, namenjenih zmanjševanju apatije in občutka odtujenosti od političnih elit, sprememb volilne zakonodaje in drugih.

Ključne besede: politična participacija, ZDA, demokracija, elite

Political participation in the USA

Abstract: One of the key elements of democracy is among others also the concept of political participation. Historic development of democracy in the US is closely related to the rights of individuals to exercise influence on public policy, including through the levels of political participation. Despite a long democratic tradition and a significant impact of the civil rights movement in the sixties, various aspects of the civic engagement in the United States today face major challenges due to a highly uneven impact of certain social groups on public policy. Factors that have a major impact on this imbalance are the socioeconomic status (which includes in particular the personal income, occupation and education), race or ethnicity, gender, and age. Possible measures to improve the level of political participation must take into account these factors and may include diverse activities, from educational and empowerment programs for excluded groups of citizens, measures to reduce social and economic inequalities, information campaigns aimed at reducing apathy and a sense of alienation from the political elites, changes to the electoral law, and others.

Keywords: political participation, USA, democracy, elites

KAZALO

Uvod	5
1 Metodološki okvir	9
1.1 Raziskovalna vprašanja	9
1.2 Metode proučevanja	9
2 Zgodovina ameriške demokracije in ameriška ustavna ureditev	11
2.1 Pot do neodvisnosti ZDA	11
2.2 Politična filozofija Ameriške revolucije in Deklaracije o neodvisnosti	15
2.3 Temeljna načela ameriške ustave	18
3 Opredelitev politične participacije kot ključne dimenzije demokracije	22
3.1 Sodobna demokracija in pomen politične participacije	23
3.2 Oblike politične participacije	24
3.3 Aktivna in pasivna volilna pravica kot temeljna oblika politične participacije	28
3.4 Ključni dejavniki politične participacije	29
3.5 Svetovni splet in politična participacija	30
4 Teorije elit in politična participacija	32
4.1 Teorije elit v kontekstu ZDA	35
5 Politična participacija v ZDA	36
5.1 Sodobna zgodovina in trendi politične participacije v ZDA	37
5.2 Trenutno stanje politične participacije v ZDA	38
5.2.1 Predsedniške in kongresne volitve (pregled volilne udeležbe glede na raso, spol in starost)	38
5.2.2 Druge oblike politične participacije, izključujoč volitve	43
5.2.3 Svetovni splet in politična participacija v ZDA	45
5.2.4 Zakon o volilni pravici, pomen oblikovanja volilnih okrajev in volilna registracija	47
5.3 Pregled ključnih družbeno-ekonomskih dejavnikov, ki vplivajo na raven politične participacije v ZDA	48
6 Možni ukrepi za izboljšanje ravni politične participacije v ZDA	49
Sklep	54
Seznam literature	59

Uvod

Vsakokratne predsedniške volitve v ZDA (prihodnje bodo potekale leta 2016) in zlasti predhodni proces nominacije predsedniških kandidatov, odprejo tudi vprašanje stopnje demokratičnosti ameriške družbe in ravni politične participacije v tej državi. Kljub dolgoletni demokratični tradiciji in ustavnemu besedilu, ki na piedestal postavljata svobodo posameznika in suverenost ljudstva, se pojavljajo vse pogostejše kritike ameriške politične ureditve. Ta naj bi dušila družbeni pluralizem, omejevala raven politične participacije posameznikov in družbenih skupin ter spodbujala vladavino elit, ki obvladujejo vse ključne družbene podsisteme preko vzvodov moči in vpliva.

Najbolj očiten odraz stanja demokratičnosti določene družbe so volitve kot osnovna oblika politične participacije in hkrati ena temeljnih državljanskih dolžnosti in priložnosti. Preko volitev se zagotavlja legitimnost demokratičnega sistema in s tem pogoji za njegov nadaljnji obstoj. Poleg tega pa v sodobnih demokratičnih sistemih ljudje izkoriščajo še vrsto drugih možnosti za vplivanje na javne politike in uresničevanje lastnih (političnih) interesov, tako konvencionalnih kot nekonvencionalnih. Politična participacija kot politološki koncept zajema veliko širše polje aktivnosti kot zgolj volitve. Brezovšek (1995) jo na splošno opredeljuje kot prizadevanja ljudi znotraj političnega sistema, da vplivajo na oblast, tudi preko zamenjave vladajoče elite. Politična participacija izvira iz suverenosti ljudstva in označuje vse prostovoljne aktivnosti, s katerimi posamezniki skušajo vplivati na oblikovanje javnih politik.

Za razumevanje pomena in praktičnih vidikov politične participacije v političnem sistemu ZDA je posebej pomemben zgodovinski potek nastanka ameriške federacije in sam razvoj ameriške ustavne ureditve, ki je pravzaprav tlakovala pot sodobnemu razumevanju demokracije. Razglasitvi neodvisnosti ZDA 4. julija 1776, ko se je takratnih trinajst angleških kolonij s sprejemom Deklaracije o neodvisnosti odločilo za samostojnost, je sledila sedemletna vojna z Združenim kraljestvom, ki se je končala z zmago kolonialistov pod vodstvom generala Georga Washingtona. Prva državna tvorba na ozemlju današnjih Združenih držav Amerike je bila Severnoameriška zveza (1781–1789), ki je bila konfederalna tvorba, ki jo je upravljal t.i. Kongres konfederacije, v njem pa so bili zastopani predstavniki vseh držav. Septembra 1787 so predstavniki vseh držav zveze na ustavni konvenciji sprejeli

osnutek zvezne ustave, ki je po ratifikaciji v zadostnem številu zveznih držav v veljavo stopila prihodnje leto. S tem so nastale Združene države Amerike.

Osnovno besedilo ameriške ustave je do današnjega dne ostalo nespremenjeno, njeno uporabo pa so spremenili oz. dopolnili s 27. amandmaji. Demokracija je bila tudi sicer temeljno vodilo utemeljiteljev ameriške ustave (t.i. *founding fathers*), ki že v preambuli pravico do vladanja podeljuje ljudstvu, s čimer je vzpostavljen osnovni pogoj demokratične ureditve. Ustavno besedilo v nadaljevanju določi delitev oblasti na izvršilno, zakonodajno in sodno, s čimer je vzpostavljen sistem ovir in ravnotežij (t.i. *checks and balances*), katerega namen je preprečevanje tiranije in varovanje pravic posameznika.

Participacija kot taka je tesno prepletena s pravicami posameznika, saj gre v osnovi za individualno dejavnost, ki je odvisna zlasti od lastnosti posameznika in njegove interpretacije signalov, ki jih dobi iz družbenega okolja. Glede na to, da ameriška družba ravno svobodi in individualizmu pripisuje poseben pomen, je udejstvovanje posameznika za uveljavljanje lastnih pravic in interesov toliko bolj pomemben element družbenega življenja. Vprašanje pa je, ali posamezniki tudi dejansko v polni meri izkoriščajo politično participacijo kot vzvod vpliva na določevalce, in ali so jim ti mehanizmi v celoti dostopni.

Dejavniki, ki vplivajo na možnost in zmožnost posameznikov, da se državlјansko udejavtvuejo, so lahko subjektivni ali objektivni in odvisni od specifičnega družbenega konteksta. Strokovna literatura navaja raznorodne družbeno-ekonomske in demografske dejavnike, od katerih je ponekod odvisna stopnja zastopanosti oz. vključenost celih družbenih skupin. Med skupinami, ki so pogosto izključene iz demokratičnih procesov, avtorji naštevajo zlasti ženske, mlade, manj izobražene ter osebe z nižjimi prihodki oz. nižjim socialnim statusom, na participacijo pa pomembno vpliva tudi rasa oz. etnična pripadnost. Tako lahko v praksi pogosto naletimo na situacijo, kot so ključne oblike politične participacije (npr. kandidiranje na volitvah ali zasedanje javnih funkcij) bolj dostopne premožnejšim, izobraženim posameznikom, ki so tudi sicer skozi celotno življenje politično bolj aktivni kot njihovi revnejši ali manj izobraženi soadržavlјani.

Poleg klasičnih družbeno-ekonomskih ali demografskih dejavnikov pa je politična participacija venomer odvisna tudi od družbenega in tehnološkega razvoja. Ta je v ZDA prinesel številne spremembe v smislu razlogov za participacijo in načinov uveljavljanja

interesov posameznikov ali družbenih skupin. Razvoj komunikacijsko-informacijskih tehnologij je olajšal dostop do informacij in povečal možnosti za miroljubno izražanje mnenj. Prebivalstveni in demografski premiki v ZDA so bistveno spremenili položaj in moč določenih družbenih skupin, posledično pa se je spremenila tudi podoba klasične ameriške elite, ki so jo še konec 18. stoletja opredeljevali izključno zlasti premožni belopolti moški.

Kljub številnim pozitivnim premikom in spremembam pa nekatera vprašanja, povezana z izključenostjo iz sodelovanja v političnem življenju, ostajajo aktualna. Pri tem je zlasti očiten problem t.i. »steklenega stropa«, ki preprečuje mobilnost iz nižjih družbenih slojev v višje in s tem posameznike omejuje pri sodelovanju pri tistih oblikah politične participacije, s katerimi lahko najbolj vplivajo na odločitve oblasti (tj. uresničevanje pasivne volilne pravice preko kandidiranja na volitvah in zasedanja javnih funkcij). V zadnjem času se vse pogosteje omenja tudi problem »steklenih tal«, ki ohranja vpliv posameznikov iz višjih družbenih slojev ne glede na njihove dejanske sposobnosti in kompetence. Po drugi strani je pred številne izzive postavljena tudi sama aktivna volilna pravica, katere izvrševanje je v ZDA podvrženo številnim interpretacijam in praksam (npr. preko oblikovanja volilnih okrajev, uveljavljanja omejitev volilne pravice, postopka volilne registracije, ipd.).

Omejitve politične participacije v ZDA zelo dobro osvetljujejo teorije elit, ki na različne načine pojasnjujejo način rekrutacije in reprodukcije vladajočega družbenega razreda. Demokracija kot oblika družbene ureditve, kjer javne politike usmerjajo izvoljeni predstavniki, ni neodporna na aristokratske težnje ali hegemonistične težnje določenih družbenih podskupin. Participacija kot temeljni kamen demokratične ureditve tako sama po sebi še ne zagotavlja *de facto* demokratične družbe, saj lahko ob neustrezni sistemski in institucionalni ureditvi služi le kot sredstvo za legitimacijo samo-ohranjajočih se elit.

Kot so raznovrstne oblike politične participacije in dejavniki, ki vplivajo na raven vključevanja posameznikov v reševanje družbeno-političnih vprašanj, tako so mnogoteri tudi možni prijemi in ukrepi, s katerimi je možno izboljšati kazalnike, ki demokratičnost družbe merijo skozi prizmo politične participacije. Družbena klima v ZDA je močno naklonjena svobodi posameznika, ki avtonomno sprejema odločitve, zato so smiselni ukrepi, ki ne predstavljajo neposredne intervencije države (kot na primer uvedba obvezne volilne pravice), temveč ustvarjajo pogoje za spodbujanje sodelovanja državljanov pri oblikovanju javnih

politik in sprejemanju odločitev. Takšni ukrepi morajo biti usmerjeni v spodbujanje enakosti možnosti in priložnosti ter aktivno spodbujanje konkretnih oblik politične participacije.

V magistrskem delu bomo poskušali osvetliti koncept politične participacije v kontekstu političnega sistema Združenih držav Amerike. Pregledali bomo zgodovino ameriške revolucije in ključne rezultate tega procesa: Deklaracijo o neodvisnosti, s katero se je vzpostavila nova federalna državna tvorba, in ameriško ustavo, ki predstavlja temelj demokratične ureditve ZDA. Ob upoštevanju zgodovinskega konteksta ter teoretskih izhodišč na področju politične participacije in teorij elit, ki jih bomo prav tako povzeli v magistrskem delu, bomo analizirali sodobno zgodovino politične participacije v ZDA. Pri tem se bomo naslonili na nekatere klasične raziskave ključnih avtorjev. Podrobno bomo predstavili trenutno stanje politične participacije v ZDA in ga osvetlili s ključnimi dejavniki, ki vplivajo na raven državljanskega udejstvovanja. Končno bomo podali tudi nekaj konkretnih predlogov za izboljšanje ravni politične participacije in širše vključenosti nekaterih marginaliziranih skupin prebivalstva v razpravo o javnopolitičnih vprašanjih.

Splošen cilj magistrskega dela je na podlagi preučitve ameriške ustavne ureditve in zgodovine politične participacije ugotoviti, kakšna je trenutna raven politične participacije v ZDA, analizirati ključne dejavnike, ki spodbujajo ali omejujejo politično participacijo, ter predlagati možne oblike spodbujanja oz. krepitve le-te.

1 Metodološki okvir

1.1 Raziskovalna vprašanja

Osrednji raziskovalni vprašnji, ki ju bomo obravnavali v magistrskem delu, se glasita:

- Kakšni so trenutna situacija in trendi glede politične participacije v ZDA?
- Kako se lahko izboljša raven participacije v ZDA?

Odgovor na osrednji raziskovalni vprašnji bomo iskali s pomožnimi vprašanji, s katerimi bomo operacionalizirali predmet raziskovanja:

- Kateri dejavniki spodbujajo raven politične participacije posameznikov in družbenih skupin v ZDA?
- Kateri dejavniki ovirajo raven politične participacije posameznikov in družbenih skupin v ZDA?
- Kateri dejavniki so ključni, ko gre za uresničevanje politične participacije v smislu aktivne in pasivne volilne pravice?
- Kateri so možni ukrepi na ravni države in družbe, ki lahko izboljšajo položaj posameznika in/ ali družbenih skupin v ZDA v procesu demokratične participacije?

1.2 Metode proučevanja

Raziskovalna vprašanja bomo preverjali v skladu z deskriptivno metodo znanstvenega raziskovanja, s katero se preverjata stanje in vsebina pojavov, ne pa tudi vzroki, ki ta stanja in vsebine povzročajo (torej vzročno-posledične povezave med odvisnimi in neodvisnimi spremenljivkami). Kljub temu, da bomo v magistrskem delu proučevali dejavnike vpliva na raven politične participacije, pri tem ne bomo izvedli empirične študije, saj je ta tako časovno kot praktično neizvedljiva, ampak se bomo naslonili na kvalitativno analizo primarnih in sekundarnih virov. Pri analizi virov se bomo osredotočili zlasti na strokovne monografije svetovnih avtorjev s področja ustavne ureditve ZDA, politične participacije in teorije elit. Z namenom zagotavljanja pluralizma idej in mnenj bomo analizirali dela tako ameriških kot drugih avtorjev (predvsem evropskih). Primarni viri, ki jih bomo uporabili pri analizi, bodo zlasti pravni akti (predvsem ustava ZDA) in obstoječe raziskave s področja politične participacije v ZDA.

Uvodoma bomo analizirali ameriško ustavno ureditev, pri čemer se bomo naslonili na besedilo ameriške ustave in razprave različnih avtorjev glede samih zgodovinskih okoliščin, ki so pripeljali do neodvisnosti ZDA in sprejema zvezne ustave, pa tudi glede temeljnih ustavnih načel, ki predstavljajo temelje političnega sistema ZDA. Na tej podlagi bomo podali tudi kratek opis oblike državne ureditve ZDA (značilnosti federativne ureditve in njen pomen z vidika politične participacije) in oblike vladavine (predsedniški sistem). S tem bomo podali zgodovinski in družbeno-politični kontekst za razumevanje oblik in načinov politične participacije v ZDA danes.

Sledila bo analiza ključnih znanstvenih virov s področja politične participacije in demokracije, zlasti Milbratha. Pojasnili bomo različne oblike politične participacije, dejavnike, ki vplivajo na politično participacijo, posebno pozornost pa bomo posvetili vprašanju volitev in volilne pravice, pri čemer bomo ločeno obravnavali aktivno in pasivno volilno pravico. Razlago omejitev in ovir za udeležbo posameznikov pri soodločanju o temeljnih družbeno-političnih vprašanjih bomo naslonili tudi na teorije elit in v tem okviru pregledali ključne avtorje, ki so na različne načine pojasnjevali vlogo in pomen elit v oblastnih strukturah (Vilfredo Pareto, Gaetano Mosca, Robert Michels, Karl Marx in drugi).

Ključni del magistrske naloge bo obravnaval dejansko stanje politične participacije v ZDA skozi zgodovino, s čimer bom iskali odgovor na prvo osrednje raziskovalno vprašanje, ki se ukvarja z aktualnim stanjem politične participacije v ZDA. Pogledali bomo, kako so se skozi čas razvijale različne oblike politične participacije, obravnavali bomo obstoječe raziskave o dejanskih ravneh participacije, posebej pa se bomo dotaknili tudi fenomena svetovnega spleta in njegovega vpliva na politično participacijo v ZDA, kjer se je ta pojav tudi najprej pojavil.

Na podlagi predhodno definiranih dejavnikov, ki vplivajo na raven politične participacije, bomo analizirali ameriško družbo in politični sistem ter poskušali ugotoviti, kateri so ključni dejavniki vpliva (spodbujevalni in oviralni) v tem okolju, pri čemer bomo posebno pozornost namenili uresničevanju volilne pravice kot ene temeljnih oblik politične participacije (tako aktivne kot pasivne). Zbrani podatki bodo osnova za premislek o drugem osrednjem raziskovalnem vprašanju, tj. možnih ukrepih za izboljšanje ravni politične participacije v ZDA, z upoštevanjem specifične družbene klime in političnega sistema.

2 Zgodovina ameriške demokracije in ameriška ustavna ureditev

2.1 Pot do neodvisnosti ZDA

Prve naselbine Evropejcev v Severni Ameriki so nastale v začetku 17. stoletja, ko se je nekaj sto Angležev podalo v novo življenje preko Atlantika, in sicer dolgo po tem, ko so Španci že kolonizirali dobršni del Srednje in Južne Amerike. Kljub težnjam drugih evropskih velesil je Anglija ostala edina imperialna sila na območju današnjih Združenih držav Amerike. Razlogi za migracijo so bili zlasti osebni, tj. beg pred pregonom in iskanje svobodnega izražanja verskega prepričanja, pozneje pa tudi ekonomski, ko je gospodarska kriza v Angliji vse večje število ljudi prisilila v selitev na nov kontinent. Prva uradno ustanovljena britanska kolonija je bila Jamestown, ustanovljen na podlagi odloka kralja Jamesa I. Kralj je ustanovitev kolonije podelil podjetju Virginia Company, ki je leta 1607 okrog 100 mož poslala na pot proti severni Ameriki (Clack 2005, 10–12).

Do začetka 18. stoletja so bile že skoraj vse ameriške kolonije pod neposredno jurisdikcijo britanske krone, pri čemer so pooblastila kralja izvajali kolonialni guvernerji, kolonialne skupščine pa so po drugi strani poskušale zastopati koloniste in uveljavljati njihove »pravice« in »svoboščine«. Skupščine so pri tem izkoriščale zlasti svoja pooblastila, podobna tistim, ki jih je imel parlament v Londonu, in sicer pravico glasovanja o davkih in izdatkih, ter pravico do zakonodajne pobude. Iz navedenih razlogov in zaradi teženj po več pravicah in pooblastilih je pogosto prihajalo do konfliktov med kolonialnimi skupščinami in guvernerji (Clack 2005, 32).

Kljub temu, da sta kralj in parlament v Londonu predstavljala vrhovno in edino oblast celotnega angleškega imperija, torej tudi kolonij, so skozicelotno 18. stoletje takratne Britanske kolonije pospešeno krepile lastno identiteto, ki je bila podkrepljena z vse večjo gospodarsko močjo in pospešenim razvojem kulturnega življenja njihovih prebivalcev. Moč kolonij je šla z roko v roki z naraščajočim številom prebivalcev; okrog leta 1760 je bilo vseh prebivalcev okrog 1,5 milijona oz. skoraj šestkrat toliko kot leta 1700. Po poskusih Londona, da bi okrepil centraliziran sistem nadzora nad takratnimi trinajstimi kolonijami, vzpostavil bolj pravičen sistem delitve stroškov imperija in ob enem zagotavljal upoštevanje interesov francoskih Kanadčanov in severnoameriških Indijancev, se je znotraj kolonij le še krepila

želja po več neodvisnosti in svobode. Da bi omejili morebitne konflikte s staroselci je London preprečil težnje kolonij za širitev proti zahodu, s čimer je močno posegel v temeljno pravico kolonij da zasedejo in naselijo ta območja. Ključni vzrok konflikta med angleško krono in kolonijami pa je bil povezan z novo politiko dajatev, ki jo je zaradi vse večjega imperija in naraščajočega nezadovoljstva davkoplačevalcev doma zahteval London. Nove dajatve na uvoz dobrin, med drugim svinca, stekla, papirja barve in čaja, so bile utemeljene zlasti s stroški, ki naj bi jih kraljestvo imelo z zagotavljanjem obrambne varnosti kolonij. Največji organiziran odpor proti kraljestvu je sprožil t.i. zakon o žigih (*Stamp Act*), ki je določal, da morajo biti na vseh časopisih, plakatih, licencah, pogodbah in drugih dokumentih žigi, zbrane dajatve pa bi se namenile obrambi, zaščiti in varnosti kolonij. Vprašanje davkov se je hitro povežalo z vprašanjem zastopanja; kolonisti so namreč verjeli, da niso pravnomočno zastopani, če ne morejo voliti članov parlamenta Združenega kraljestva. To je bilo v nasprotju z angleško idejo virtualnega zastopanja preko izvoljenih predstavnikov s strani lastnikov kolonizirane zemlje (Clack 2005, 52–55).

Neupoštevanje teženj kolonij po zastopanju in novi davki so sprožili val protestov, tudi nasilnih, zato je angleški parlament strateško v nekaterih točkah popustil zahtevam kolonistov in leta 1770 omilil nekatere ukrepe. Razmere so se začasno umirile, kljub temu pa so se nadaljevala prizadevanja posameznikov za doseg ameriške neodvisnosti od britanske krone. Razmerje moči med Londonom in kolonijami je bilo močno podvrženo ekonomskim odnosom in zlasti vplivom lokalnih trgovcev. Posebej pomembno vlogo je pri tem imel čaj, na katerega so poleg nekaterih drugih dobrin kolonije uvedle embargo, a je prodaja kljub temu cvetela na črnem trgu in tako prinašala velike dobičke lokalnim trgovcem. Ko je London predrugačil politiko do svojih podjetij na vzhodu, ki so poslovala s čajem, so nove razmere drastično znižale cene čaja, s čimer je tihotapljenje te dobrine v kolonijah postalo nedobičkonosno, s tem pa se je oslabil položaj neodvisnih kolonialnih trgovcev. Ko so v Bostonu lokalni agenti podjetja East India Company poskušali kljubovati lokalnim zahtevam po embargu in so v pristanišče vplule ladje natovorjene s čajem, se je v noči na 16. december 1773 skupina moških preoblečenih v Mohawk Indijance pod vodstvom voditelja radikalnih kolonistov Samuela Adamsa vkrcala na ladje in zmetala tovor v Bostonski zaliv. Dejanje je bilo simbolično, saj je obstajala bojazen, da bi kolonisti prispele pošiljke čaja dejansko kupili, s tem pa plačali davek in priznali oblast britanske krone. Dogodek znan kot »bostonska čajanka« je predstavljal pomembno prelomnico v odnosih med kolonijami in Londonom. Podjetje East India Company je imelo namreč odlok britanskega parlamenta o monopolu na

izvoz čaja v britanske kolonije, zato parlament ni mogel dopustiti, da je dogodek ostal nekaznovan, saj bi to poslalo jasno sporočilo, da je izgubil nadzor nad kolonijami. London je tako odločno obsodil dejanje kot vandalizem in zahteval ukrepanje zoper storilce (Clack 2005, 55–57).

Dogodki, ki so sledili, so le še bolj zapletli nastalo situacijo. Angleški parlament je sprejel vrsto zakonov, ki so jih kolonisti imenovali »prisilni« oz. »nezaslišani« zakoni. Med drugim je bilo zaprto bostonsko pristanišče dokler se ne poplača škoda zaradi uničenega čaja, s čimer je bil ogrožen gospodarski obstoj mesta. Z drugimi odloki so omejili javna zbiranja, posebne pravice za britanske vojake, razširili pa so tudi meje province Quebec proti jugu in omejili širitev kolonij na sever in severozahod. Zaradi nastalih razmer se je 5. septembra 1774 v Filadelfiji sestali t.i. Peti kontinentalni kongres, udeležili pa so se ga predstavniki lokalnih kongresov ali ljudskih skupščin. Udeleženci kongresa so razpravljali o stanju v kolonijah in iskali ravnovesje med težnjami po neodvisnosti in pogledi nekaterih bolj zmernih Američanov. Kongres se je končal s sprejetjem resolucij, ki so kolonijam zagotavljale življenje, svobodo in lastnino, zakonodajno pravico o vseh vprašanih povezanih z obdavčitvijo in notranjo politiko, ustanovljeno pa je bilo tudi t.i. »Kontinentalno združenje« z namenom ponovne uveljavitve trgovinskega embarga. Združenje je kmalu prevzelo vodstvo v kolonijah in kmalu začelo z mobilizacijo kolonialne vojske, kralj George III. pa ni prisluhnil bolj zmernim strujam v kolonijah in ni bil pripravljen popuščati, s čimer je izoliral svoje privrženice (t.i. lojaliste) znotraj kolonij, ki so se bali nadaljnjega razpleta dogodkov (Clack 2005, 55–57).

Nadaljnji poskusi izvajanja »prisilnih« zakonov so pripeljali do prvih vojaških spopadov. Ko so 19. aprila 1775 britanski vojaki vkorakali v vas Lexington so jih tam pričakali organizirani in oboroženi pripadniki oboroženih ameriških milic. Njihov miren protest in postopen umik se je sprevrgel v strelski spopad, potem ko je nekdo izmed njih ustrelil proti britanskim vojakom. V spopadu je umrlo 8 ljudi, dogodek pa je dejansko vodil v ameriško revolucijo. To je sprožilo vsesplošno mobilizacijo in 10. maja se je v Filadelfiji sestal drugi Kontinentalni kongres. Delegati so se odločili za vojno in s tem vključili razpršene kolonialne milice v kontinentalno vojaško organizacijo. Za poveljnika je bil junija določen George Washington iz Virginie (Clack 2005, 59–60).

Začeli so se oboroženi spopadi z britansko vojsko, v kateri so Američani sprva doživeli precej izgub. Poleg tega so številni člani Kontinentalnega kongresa še vedno zavračali možnost popolne ločitve od Anglije in s tem razglasitve neodvisnosti. Britanci so od južnih kolonij pričakovali določeno stopnjo lojalnosti, zlasti zaradi njihove odvisnosti od suženjstva, južne kolonije pa so bile v strahu, da bi upor zoper krono sprožil tudi vstajo sužnjev (Clack 2005, 60).

Januarja 1776 je Thomas Paine, radikalni politični teoretik in pisec, ki se je v Ameriko iz Anglije preselil leta 1774, objavil 50-stranski pamflet s preprostim naslovom Zdrava pamet (*Common Sense*). V svojem delu je Paine napadel idejo dedne monarhije in zapisal, da je en sam pošten človek za družbo vreden več kot »vsi kronani rokovnjači, ki so kdaj živeli«. Prihodnost Američanov je predstavil v obliki dveh alternativ – nadaljnje podrejanje tiranski kraljevini in zastareli obliki vladavine na eni strani, ali pa svobodi in sreči znotraj samozadostne, neodvisne republike na drugi strani. S tem ko je Zdrava pamet zakrožila po kolonijah se je le še dodatno utrdila odločitev za ločitev od britanske krone (Clack 2005, 60).

4. julija 1776 je bila sprejeta Deklaracija o neodvisnosti, pretežno delo Thomasa Jeffersona, ki je ne le napovedala rojstvo novega naroda ampak vzpostavila novo filozofijo svobode človeka, ki je dala pogon spremembam političnih sistemov po svetu (Clack 2005, 61).

Kljub temu, da so Američani neposredno po razglasitvi neodvisnosti utrpeli hude izgube v vojni proti Britancem, se je njihova vztrajnost poplačala. Decembra 1776, ko so bile Washingtonove sile blizu zloma zaradi pomanjkanja zalog, so se Britanci vzdržali nadaljnjih napadov in se odločili počakati na pomlad. Na božični dan 25. decembra 1776 je Washington prečkal reko Delaware severno od Trentona v New Jerseyu in zgodaj zjutraj 26. decembra s svojimi četami presenetil tamkajšnje britanske garnizije (Clack 2005, 61–62).

Po prelomnem uspehu Washingtonove vojske je sledila vrsta bitk, v katerih so se uspehi nizali enkrat na eni, drugič na drugi strani. Dogajanje so budno spremljali v Franciji, kjer je francoska inteligenca ameriške ideje podpirala v duhu boja proti fevdalnim privilegijem, francoska krona pa zaradi lastnih, geostrateških interesov, saj si je Francija obetala obnovitev ravnotežja moči z Veliko Britanijo. Leta 1776 je v Francijo kot odposlanec odšel Benjamin Franklin, ki mu je uspelo pridobiti francosko vojaško pomoč za boj proti Britancem. Francija je maja 1776 v Ameriko poslala 14 ladij, polnih vojnih zalog. Leta 1778 so kolonije s Francijo

podpisale t.i. Pogodbo o prijateljstvu, s čimer je Francija priznala ZDA in jim hkrati podelila trgovinske koncesije, ter Pogodbo o zavezništvu, v kateri so se vzajemno zavezali medsebojnim obrambnim obveznostim. Samo zavezništvo med ZDA in Francijo je sam konflikt še razširilo in junija 1778 sta v vojno vstopili Francija in Velika Britanija, pozneje pa še druge evropske velesile, ki so se skupaj borile proti britanski prevladi. Spremenjeno razmerje moči je Britance prisililo, da so se osredotočili na južne kolonije, saj so verjeli, da je tam število Lojalistov večje. V bojih na jugu so dosegli nekaj uspehov, kar je le še dodatno podžgalo ameriške upornike. Julija 1780 je Francija v Ameriko poslala ekspedicijske sile, ki so štejele kar 6.000 mož, francoska mornarica pa je ovirala Britanske ladje in s tem blokirala dobavo zalog britanskim silam v Virginiji. Skupni boji francoskih in ameriških sil zoper Britance pod vodstvom generala Cornwallisa so potekali vse do jeseni leta 1781, ko so se 18. oktobra, po tem ko so ostali ujeti v Yorktownu, Britanci predali. Sam poraz sicer ni neposredno končal vojne (ta se je vlekla še skoraj dodatni dve leti), vendar pa se je britanska vlada odločila za nadaljevanje mirovnih pogajanj v Parizu, ki so se začela v začetku leta 1782. Američane so tam zastopali Benjamin Franklin, John Adams in John Jay. 15. aprila 1783 je Kongres odobril končno različico mirovne pogodbe, ki je bila podpisana 3. septembra. S Pariško pogodbo so Britanci takratnim trinajstim kolonijam priznali neodvisnost, svobodo in suverenost, s čimer so kolonije postale države. Nove Združene države so se s tem tudi razširile na zahodu do reke Misisipi, na severu do Kanade in na jugu do Floride (slednjo so vrnilo Špancem) (Clack 2005, 61–64).

2.2 Politična filozofija Ameriške revolucije in Deklaracije o neodvisnosti

Trinajst ameriških kolonij se je v času revolucije med seboj močno razlikovalo tako po političnih pogledih kot po načinu življenja. Ameriška revolucija je kot ideološko gibanje te heterogene skupine poenotilo v okvirih t.i. ameriškega razsvetljenstva, ki je na piedestal postavilo koncepte liberalizma, republikanizma in strahu pred korupcijo. Ta osnovna vodila so sprožila razvoj intelektualnega gibanja, ki je sčasoma razvilo svojevrstno obliko politične in družbene identitete kot osnove prihodnjega ameriškega naroda.

Deklaracijo o neodvisnosti, ki predstavlja temeljno listino oblikovanja nove države, je 4. julija 1776 sprejel drugi Kontinentalni kongres v Filadelfiji. Pretežni avtor Deklaracije o neodvisnosti je bil Thomas Jefferson, eden od t.i. ustanovnih očetov ZDA in v začetnem

obdobju ameriške revolucije delegat Virginije v Kontinentalnem kongresu, v času vojne pa je postal guverner Virginije (1779–1781).

Besedilo deklaracije se naslanja na razsvetljensko politično filozofijo, ki se je razvila v Franciji in Angliji, posebej pa je opazen vpliv Johna Locka in njegove Druge razprave o vladanju (*Second Treatise on Government*). Locke je obravnaval koncept tradicionalnih pravic, ki so veljale v Angliji in jih razširil v koncept naravnih pravic človeštva (Clack 2005, 61). Locke se je ukvarjal z dejanskim izvorom, obsegom in temeljnimi razlogi za prenehanje družbene vladavine. Ovrigel je argumente Patriarha Roberta Filmerja glede božanskega izvora oblasti in nenaravnega stanja svobode posameznika in vladavino, ki temelji na sili, strahu in nasilju označil kot nevzdržno, saj v svojem bistvu vsebuje razloge za nered. Kot alternativo je ponudil politično oblast, povezano s konceptom distributivne pravičnosti, tj. vzpostavljanja pogojev reguliranja in ohranjanja lastnine ter zaščito družbe pred zunanjimi napadi. Svoje ideje je gradil na konceptu t.i. naravnega stanja, tj. stanja popolne svobode pred oblikovanjem politične oblasti. V tem stanju je vsak človek popolnoma svobodno odločal o svojem življenju in svoji lastnini, omejevalo ga je le naravno pravo in ne volja drugih ljudi. V naravnem stanju nihče nima več pravic kot drugi, kar posledično pomeni da noben človek ni po naravi nadrejen drugemu (vsi ljudje so ustvarjeni enaki), v tem stanju pa se ljudje ravnajo po naravnem pravu, ki slehernemu posamezniku prepoveduje poseg v življenje, zdravje, svobodo ali premoženje drugega. Takšno naravno stanje posamezniku tudi narekuje, da najprej zagotavlja svoje lastno preživetje in nato po svojih zmožnostih prispeva k preživetju drugih ljudi (solidarnost). Vsak ima pravico v imenu varovanja naravnega prava prestopnike kaznovati, pri čemer mora biti kazen sorazmerna kršitvi in mora služiti povračilu žrtvi in preprečevanju takšnih dejanj v prihodnje. Dokler ni oblikovana politična oblast ima posameznik pravico, da kršitelja ubije; šele skupna oblast lahko vzpostavi višjo sodno avtoriteto.

Vojno stanje po Locku ni splošno naravno stanje, saj je v njem neposredno ogroženo življenje posameznika in predstavlja stanje sovražnosti in uničenja (človek človeku volk oz. *homo homini lupus*). V vsakem primeru pa do vojnega stanja pride tako v naravnem stanju kot v družbi z organizirano politično oblastjo v trenutku, ko se interesi posameznikov začnejo reševati s silo. Ključna razlika med naravnim stanjem in družbenim stanjem z vzpostavljeno politično oblastjo je v tem, da se v naravnem stanju vojno stanje ne konča z uporabo sile, med tem ko politična oblast preko vzpostavitve sodnih mehanizmov poskrbi za to, da sta stranki v

sporu podvrženi neodvisni sodni avtoriteti. Prav to pa je po Locku razlog, zakaj si ljudje želijo končati naravno stanje in vzpostaviti politično oblast.

Pravica posameznika do preživetja je v večnem dialektičnem odnosu z izhodiščnim stanjem, v katerem zemlja pripada vsemu človeštvu skupaj. Uporaba zemlje mora zagotoviti preživetje posameznika, kar pa je mogoče le tako, da se lastnina distribuira na podlagi dodane vrednosti preko vloženega dela. Locke s tem vzpostavi koncept individualističnega dojemanja človeka in zasebne lastnine: posameznik lahko preživi le, če si prisvoji določen del narave in s tem iz uporabe izloči ostalo človeštvo. Predpostavka za delovanje družbe v skladu s temi načeli je, da je distribucija zemlje oz. primarna prisvojitvev dobrin legitimna in ni ekskluzivna, to pomeni, da omogoča prilastitev pod enakimi pogoji (z delom) in posledično preživetje vsem ljudem.

Gre za načela naravnega prava, ki omogočajo oblikovanje zasebne lastnine iz skupnega in jo hkrati omejujejo – posameznik si lahko namreč prisvoji le toliko zemlje in (pokvarljivih) dobrin, kot jih za preživetje lahko obdeluje oz. potrebuje, presežek pa ni več last posameznikov ampak družbe kot celote. Naravno stanje po Locku obsega tako majhno skupino ljudi, da je zemlje in posledično dobrin za preživetje dovolj za vse. Rast prebivalstva in zlasti mest pa je pripeljala do tega, da je na določenih območjih začelo primanjkovati zemlje, zato so morali ljudje z medsebojnimi dogovori tudi formalno opredeliti in zamejiti lastnino, ki je na podlagi primarne distribucije nastala z delom. Šele uvedba denarja je omogočila širitev premoženja posameznika preko meja njegovih zmožnosti konzumacije, s tem pa so nastali pogoji za razlike v premoženju. Denar pravzaprav omogoča akumulacije presežkov, v kar so ljudje privolili posredno, tj. preko oblikovanja družbe, ki denarju (tj. plemenitim kovinam) pripisuje določeno vrednost (Locke 2003, 100–121).

Lockova teorija vladavine, ki temelji na družbeni pogodbi se posebej odraža v uvodnem besedilu Deklaracije, kjer je zapisano, da je samoumevna resnica, da so vsi ljudje ustvarjeni enaki in obdarjeni z neodtujljivimi pravicami, tj. življenjem, svobodo in pravico do iskanja sreče. Gre za pravice, ki temeljijo na naravnem pravu, ki so neodtujljive in katerih zaščita je primarna naloga vlad. Vlade torej svojo legitimnost črpajo iz soglasja ljudstva. Takoj, ko neka oblika vladavine postane destruktivna ali represivna, imajo ljudje pravico takšno vlado spremeniti ali zamenjati z novo. Zamenjava oblasti je razumljena kot instrument za

zagotavljanje temeljev in organizacijo moči na način, ki ljudem zagotavlja kar najvišjo možno raven varnosti in sreče (Deklaracija o neodvisnosti 1776).

Jefferson je v deklaraciji Lockova načela neposredno navezal na razmere, ki so takrat vladale v kolonijah. Boj za ameriško neodvisnost je povezal z bojem za takšno obliko vladavine, ki bi temeljila na soglasju ljudstva, za razliko od takratne vsiljene vladavine neizvoljenega kralja, ki ga je razumel kot tujo jurisdikcijo, nepriznana s strani lokalnih zakonov. Kot edino možno in naravno obliko vladavine je izpostavil vlado, ki na podlagi soglasja ljudstva zagotavlja naravne pravice (življenje, svoboda, sreča), s tem pa so se boj za ameriško neodvisnost in ideološki temelji ameriške revolucije neposredno povezali z bojem posameznika za svoje (naravne) pravice, ki so tudi temelj Lockovega pojmovanja družbe in politične oblasti (Clack 2005, 61).

2.3 Temeljna načela ameriške ustave

Drugi Kontinentalni kongres, ki je sprejel Deklaracijo o neodvisnosti, je v letih 1776–1777 zasnoval tudi besedilo konfederativne ustavne ureditve (*Articles of Confederation and Perpetual Union*), katere ratifikacija je sledila leta 1781. Ta ustava je pooblastila zvezne vlade močno omejevala. Sam Kongres konfederacije je imel moč odločanja, ne pa tudi ustreznih mehanizmov za izvršitev le-teh, saj je bilo za vsako odločitev in njihovo izvajanje potrebno soglasje vseh trinajstih držav (Jensen 1950, 177–233). Ključni problem takšne ureditve je bilo financiranje na ravni konfederacije, torej fiskalna politika. Konfederativna valuta je bila brez vrednosti države pa niso plačevale vseh davkov, zato so Združene države zaradi nezmožnosti odplačevanja zunanjega dolga že leta 1786 bankrotirale. V mednarodnem merilu je takšna ustavna ureditev le malo pripomogla k utrditvi nove državne tvorbe in obrambi njene suverenosti navzven, stabilnost in enotnost pa se je krhala tudi notranjepolitično, saj je vsaka država lahko zasledovala svoje lastne sebične interese. Kongres je bil paraliziran, saj je bilo za odločanje potrebno soglasje vsaj devetih, včasih pa celo vseh držav, kar je *de facto* onemogočalo vladanje.

Februarja 1787 je Kongres konfederacije sklical konvencijo državnih delegatov v Filadelfiji, da bi le ta pripravil načrt za vladanje. Šlo je pravzaprav za ustavno konvencijo, katere namen ni bil sprejem novih zakonov ali inkrementalnih sistemskih sprememb, temveč dejanska

revizija členov konfederalne ustave z namenom vzpostavitve mehanizmov za vladanje in ohranitev zveze kot take. Konvencija je imela pristojnost le za oblikovanje predloga rešitve, ki jo je moral potrditi Kongres in vseh trinajstih držav (Maier 2010, 11–21).

Snovanje nove ameriške ustave je potekalo od pomladi leta 1787 in v procesu sta se v grobem oblikovali dve različni struji, ki sta v izsledku pripeljali do kompromisnega predloga. Ena struja, federalistična, se je naslanjala na bolj konsolidirano obliko zvezne vlade, ki je favorizirala bolj gosto poseljene države, druga pa se je naslanjala na suverenost zakonodajalca in je bila bolj naklonjena redko poseljenim državam. Pomemben je bil vpliv federalistov, med njimi predvsem Jamesa Madisona in Alexandra Hamiltona ter njunih Federalnih spisov (*The Federalist Papers*). Ustavodajna skupščina je končno različico besedila sprejela 17. septembra 1787, v veljavo pa je stopila prihodnje leto, ko jo je ratificiralo zadostno število držav (tj. vsaj devet od trinajstih). Z ustavo so se vzpostavile Združene države Amerike kot federacija (Rupnik *et al*, 1996), tj. državnopravna tvorba, utemeljena na državljanih in njenih zveznih enotah (Grad 2004, 137).

Končno kompromisno besedilo ustave je nedorečeno pustilo vprašanje sužnjelastništva (Jaklič in Toplak 2005, 20), njegov ključni rezultat pa je vzpostavitev dvodomnega kongresa, ki v okviru Predstavniškega doma (*House of Representatives*) zagotavlja zastopstvo držav glede na velikost (tj. število prebivalce), v okviru Senata (*Senate*) pa so zastopane enakomerno ne glede na ta kriterij (Grad 2004, 133).

Ustavo je sprva ratificiralo le devet držav, kar je bilo predvsem povezano s strahom pred prevelikimi pooblastili zvezne vlade. Celoten proces oblikovanja nove ameriške državne tvorbe je namreč rezultat boja za neodvisnost in svobodo posameznika (načela ameriške revolucije), zato je bilo vprašanje (prevelikih) pooblastil zvezne vlade posebej občutljivo. Kot posledica tega nezaupanja, ki je imelo korenine v izkušnjah z nekdanjo britansko nadvlado, je leta 1789 sledil sprejem desetih amandmajev k ustavi (t.i. Listina svoboščin oz. *Bill of Rights*, ki je stopila v veljavo leta 1791). Na tej ustavni podlagi so v ZDA 4. marca leta 1789 izvedli predsedniške volitve, na katerih je prvi ameriški predsednik postal George Washington (Ferfila 2002).

Ameriška ustava predstavlja najstarejše pisano ustavno besedilo, ki vzpostavlja pogoje za delovanje reprezentativne demokracije. Sestavlja jo osnovno ustavno besedilo, ki je dejansko

nedotakljivo in se skozi zgodovino ni spremenilo, ne glede na aktualna razmerja politične moči. Osnovnemu besedilu je dodanih sedemindvajset amandmajev, ki pa ustavo dopolnjujejo in dejansko delujejo kot njene spremembe oz. dopolnitve (Jaklič in Toplak 2005).

Preambula ustave vzpostavlja načelo ljudske suverenosti in hkrati pojasnjuje razloge za sprejem ustave, to so izgradnja bolj trdne skupnosti oz. zveze, uveljavljanje pravičnosti, zavarovanje notranjega miru, zagotavljanje skupne obrambe ter vzpostavitev splošnega blagostanja in svobode vseh državljanov. Normativno besedilo, ki sledi ustavi, nato opredeli oblast na državni in zvezni ravni. Temeljna načela, vgrajena v ustavno besedilo, lahko strnemo v tri točke: (1) suverenost ljudstva, (2) omejena oblast in (3) svoboda posameznika.

Suverenost ljudstva pomeni, da ima v skladu s politično filozofijo in ideologijo klasičnega liberalizma oblast ljudstvo, izvajati pa se mora na način, ki ne posega v neodtujljive pravice posameznika. Suverenost ljudstva je kot temelj družbene ureditve izpostavljena že v preambuli ameriške ustave. Sama oblika vladavine, ki jo vzpostavlja ustava, sledi načelom republikanizma, kar pomeni, da se suverenost ljudstva izraža preko predstavniške demokracije, tj. oblasti, ki izvršuje voljo ljudstva na podlagi volitev. Oblast tako ostaja pri ljudstvu, izvršuje pa se preko predstavnikov, ki jih ljudstvo izvoli. Republikanizem se uresničuje tako na državni kot zvezni ravni, določa pa ga 4. člen ustave, ki vsaki državi narekuje vzpostavitev republikanske oblike vladavine. Četrty člen ustave hkrati vzpostavlja tudi federalizem kot obliko državne ureditve, tj. sistem zveze držav, ki delujejo pod okriljem zvezne vlade in s katero si delijo pristojnosti za izvrševanje oblasti. Pristojnosti posameznih držav in zvezne vlade so razmejene, pri čemer so pristojnosti zvezne vlade le tiste, za katere so jo države izrecno pooblastile (določen del pristojnosti sicer države in zvezna vlada izvajajo skupaj).

Omejena oblast pomeni, da se vsa oblast izvaja s soglasjem vladanih in da za vse veljajo enaki zakoni pod enakimi pogoji. Omejitev oblasti se zagotavlja preko sistema delitve oblasti oz. sistema zavor in ravnotežij (*checks and balances*). Načelo delitve oblasti je zasnoval že Montesquieu (1689–1755) v svojem delu O duhu zakona, kjer je zagovarjal ustavno ureditev, v kateri je oblast razdeljena med tri ločene veje, od katerih ima vsaka jasno določene pristojnosti in dolžnost da nadzira ostali dve veji oblasti. Vsaka od vej oblasti se mora vzdržati delovanja v polju pristojnosti preostalih dveh, namen takšne ureditve pa je preprečevanje tiranije, zatiranja ali prevlade ene od vej oblasti. Ustava ZDA tako vzpostavlja

tri veje oblasti, ki sprejemajo, izvršujejo in interpretirajo zakonodajni okvir, in tako izvajajo vsaka svoje specifične funkcije. Prvi člen ustave vzpostavlja zakonodajno vejo oblasti, tj. Kongres, ki ga sestavljata Predstavniški dom in Senat. Izvršilna veja oblasti, ki jo vzpostavlja drugi člen ustave in jo najbolj opredeljuje funkcija predsednika, je pristojna za izvrševanje zakonov in vsakodnevno upravljanje vlade. Sodna veja interpretira zakone ter zagotavlja mehanizme za razreševanje sporov, vzpostavlja pa jo tretji člen ustave.

Svoboda posameznika je rdeča nit celotnega ustavnega besedila, od preambule pa vse do ustavnih amandmajev. Gre za uresničevanje svoboščin posameznika, ki so neodtujljive in neodvisne od aktualne politične oblasti, njihov izvor pa je v samih izhodiščih ameriške revolucije in Deklaracije o neodvisnosti. Pogled na vprašanje svobode posameznika oz. državljanskih pravic je dejansko predstavljal stično točko piscev takratne ustave ne glede na njihov odnos do vprašanja federalizma oz. konfederalizma. Listino svoboščin, ki predstavlja jedro te politične filozofije, sestavlja prvih deset amandmajev k ameriški ustavi, ki omejujejo oblast pri poseganju v svobodo posameznika na področjih, ki so jih takratni pisci ustave razumeli kot ključna:

- Prvi amandma zagotavlja svobodo veroizpovedi in Kongresu prepoveduje sprejem zakonov, ki bi posegali v to pravico. Zagotavlja tudi svobodo govora, tiska, zbiranja in pravico do peticije vladi za popravo krivic.
- Drugi amandma državljanom podeljuje pravico do nošenja orožja.
- Tretji amandma vladi prepoveduje zasedbo zasebnih stanovanj z vojsko, kar je bil eden od glavnih očitkov prebivalcev oblastem v času ameriške revolucije.
- Četrti amandma državljanke štiti pred nerazumnimi preiskavami in zasegi. Za vsako preiskavo je potreben nalog, ki ga iz utemeljenega razloga izda sodnik.
- Peti amandma določa, da državljan ne smejo biti predmet kazenskega pregona in kaznovanja brez predpisanega postopka. Prepovedano je ponovno sojenje v isti zadevi, zagotovljena pa je tudi zaščita pred samoobtožbo (t.i. pravica do molka). Poleg tega amandma štiti zasebno lastnino na način, da se državni zasegi, ki so v javnem interesu, ne morejo izvesti brez ustreznega poplačila oškodovanca.
- Šesti amandma zagotavlja posamezniku pravico do hitrega sojenja s strani sodržavljanov porotnikov, do vseh informacij glede obtožb zoper njega in soočenja s pričami. Amandma obtoženim zagotavlja, da lahko zahtevajo pričanje prič v danem postopku in pravico do pravnega zastopanja.
- Sedmi amandma zagotavlja, da tudi v civilnih postopkih sodi porota.

- Osmi amandma prepoveduje zaračunavanje čezmerne varščine, pretiranih glob in krutih ali nenavadne kazni.
- Deveti amandma pojasnjuje, da seznam pravic, naštetih v ustavi, ni izčrpen in da ljudje ohranjajo vse pravice, ki niso naštete.
- Deseti amandma dodeli vse pristojnosti, ki niso podeljena zvezni vladi ali so prepovedane posameznim državam, bodisi državam bodisi ljudstvu (The White House; Ustava Združenih držav; Jaklič in Toplak 2005).

3 Opredelitev politične participacije kot ključne dimenzije demokracije

Sodelovanje državljanov v javnih zadevah in političnem življenju je vsesplošen pojav, ki je značilen tako za demokratične kot nedemokratične sisteme. Gre za ključno komponento političnega državljanstva, ki pa se močno razlikuje v pojavnih oblikah in intenzivnosti, s katero se pojavlja v okviru določenega družbeno-političnega konteksta. Raven politične participacije je močno pogojena z obliko vladavine, pri čemer so na eni strani kontinuuma avtoritarni, na drugi pa demokratični sistemi (Axford in drugi 2002, 121). Karakteristike političnega sistema tako ključno vplivajo na strukturo in funkcijo (in posledično tudi motivacijo) politične participacije. Ključno pri razumevanju pomena in manifestnih oblik politične participacije v določenem političnem sistemu je razlikovanje med strukturo in funkcijo le-te. Struktura namreč predstavlja le kanale oz. modalitete za izvajanje procesov participacije, ne pojasni pa njihove dejanske funkcije in vpliva v različnih družbenopolitičnih okoljih (Adam 1991, 102).

V demokratičnih družbah, zlasti demokracijah zahodnega tipa, je politična participacija državljanov predpogoj za obstoj in legitimnost političnega sistema, saj le-ta temelji na pluralistični liberalno-demokratski zasnovi. Zadostne možnosti za participacijo predvsem pa dejanski vpliv, ki ga politična participacija omogoča, zagotavljajo kontinuiteto obstoječega družbenega reda in s tem reprodukcijo njegovih demokratičnih temeljev. Tako prevelika kot prenizka stopnja politične participacije lahko ogrozita obstoj družbene ureditve in aktualne oblike vladavine; v prvem primeru lahko zaradi omejenih možnosti države, da uresničuje interese svojih državljanov v zadostni meri, govorimo o preobremenjenosti države oz. vlade, v drugem primeru pa o krizi legitimnosti, ki se nanaša na upad zaupanja v administrativne

funkcije, institucije in vodenje države (Adam 1991, 108). Pri obeh skrajnostih gre pravzaprav za dialektičen odnos med stopnjo demokratičnosti oz. avtoritarnosti določene družbe, pri čemer reprezentativne demokracije iščejo ravnovesje med različnimi oblikami politične participacije, ki bodisi sodijo v domeno reprezentativne demokracije, bodisi neposredne, participativne demokracije.

Čeprav pomemben vidik participacije zadeva volitve in možnost izbire, pa je pojem veliko širši in obsega vrsto pojavnih oblik, tako konvencionalnih, kot tudi nekonvencionalnih in celo nezakonitih. Različne vrste (modalitete) politične participacije predstavljamo v nadaljevanju.

3.1 Sodobna demokracija in pomen politične participacije

Za razumevanje pomena politične participacije v sodobnih demokracijah oz. v okvirih liberalno-demokratskih političnih sistemov je ključna opredelitev samega pojma oz. širina aktivnosti, ki jih pojem obsega. Ozko opredelitev politične participacije podata Verba in Nie (Verba in Nie 1971, 2–3), ki jo opredelita kot dejavnosti državljanov, katerih ključni namen je vplivati na izbor članov vlade oz. ukrepov, ki jih člani vlade sprejemajo. V skladu z njuno opredelitvijo participacija zajema legitimne aktivnosti, med njimi zlasti sodelovanje na volitvah, sodelovanje v volilni kampanji, aktivnosti na lokalni ravni in interakcija oz. posebni kontakti z javnimi uslužbenci z namenom doseganja osebnega cilja. Definicija ne vključuje bolj posrednih, pasivnih ali tudi nelegitimnih oblik politične participacije kot so protestne aktivnosti, udeleževanje shodov in parad, javno izražanje podpore določenim kandidatom, spremljanje aktualnih razmer in političnih dogodkov ali razpravljanje o le-teh. Njuno definicijo so nekateri avtorji razširili in kot politično participacijo opredelili vse načine, na katere ljudje poskušajo vplivati na politične procese, ki se odvijajo v določeni družbi, zlasti odločitve, ki jih sprejema vlada (Orum v Adam 1991, 104).

Participacija je torej usmerjena v doseganje določenih osebnih interesov in ciljev, kar se lahko odraža preko zavzemanja za spremembe določenih javnih politik. Po drugi strani lahko preko mehanizmov državljskega udejstvovanja ljudje svoje interese uveljavljajo tudi preko podpore obstoječim vladajočim strukturam oz. njihovi politiki (Janda in dugi 1992, 228).

Ne glede na širino definicije pa politična participacija ostaja individualna dejavnost, ki pa se izvaja v določenem družbenem kontekstu in v interakciji z ostalimi člani družbe oz. državljani. Načini in intenzivnost participacije so torej stvar posameznikov, ki se na dogodke v družbi odzivajo subjektivno, glede na njihovo osebnost in zaznavo družbenega okolja; Fay (Fay 1975) je ta pojav označil kot »zaznavni zaslon«, ki je pri vsakem posamezniku drugačen zaradi njegovih edinstvenih lastnosti. Končno je pomemben tudi družbeni kapital posameznika, ki povečuje možnost dostopa do tistih družbenih virov, ki so za participacijo potrebni in koristni (Ruedin 2007, 3–4).

V demokratičnih družbah liberalnega tipa je politična participacija v glavnem osredotočena na izvajanje funkcije izbora in nadzora politične elite (tj. vlade) ter funkcijo aktiviranja in mobiliziranja človeških potencialov skozi različne participativne oblike. Slednje so torej del demokratičnega političnega sistema, vendar le v tisti meri in obsegu, ki ne ogroža samega obstoja formalne, reprezentativne demokracije, ki legitimnost črpa iz volitev. Pravna država, ki je rezultat izvajanja liberalnih načel omejevanja in delitve oblasti (*checks and balances*) ter individualizma je omogočila tudi razvoj civilnih pravic, kot so svoboda posameznika, svoboda govora, misli in verovanja, pravica do lastnine in nepristranskega sojenja. Demokratična država, ki se je dokončno uveljavila konec 19. stoletja, je te pravice še razširila in utrdila možnosti državljanov za sodelovanje (participacijo) pri izvajanju politične oblasti preko svobodnih, poštenih in demokratičnih volitev (pozneje je pojav socialne države tem pravicam dodal še pravico državljana do socialne varnosti). Ne glede na evolucijo politične participacije in državljanskih pravic pa so bistvena načela liberalne, reprezentativne demokracije, ki so dozorela zlasti v času ameriške revolucije, ostala nedotaknjena (Adam 1991, 103–104).

3.2 Oblike politične participacije

Razumevanje politične participacije se je skozi leta močno spreminjalo. V 40ih in 50ih letih je pojem obsegal skoraj izključno **volitve**. Sledila je širitev pojma najprej na področje konvencionalnih, nato pa tudi nekonvencionalnih oblik politične participacije, s čimer polje opazovanja tega fenomena ne obsega več le volilnega obdobja, ampak tudi čas med enimi in drugimi volitvami.

Konvencionalne oblike političnega udejstvovanja obsegajo ravnanje, ki je družbeno sprejemljivo v danem kulturnem okolju. Sistematično zagotavljanje pogojev za izvajanje konvencionalnih oblik politične participacije je predpogoj za demokracijo, saj gre za osnovno orodje državljanov za izražanje mnenj, interesov, stališč, potreb in predlogov, s tem pa daje ljudem zagotovilo, da sooblikujejo določene politične odločitve. Konvencionalne oblike se razlikujejo po stopnji pobude oz. vloška, ki ga mora posameznik investirati za uresničevanje svojih interesov. Aktivnosti z nizko stopnjo pobude se bolj ali manj navezujejo na udeleževanje volitev, spremljanje političnega dogajanja pa tudi javno izražanje mnenj in stališč z nošenjem značk, razobešanjem plakatov ipd. Konvencionalne aktivnosti z visoko stopnjo pobude so časovno in finančno bolj zahtevne, sem pa sodijo denimo sodelovanje v volilni kampanji, darovanje časa in denarja ali kandidiranje na volitvah.

Nekonvencionalne oblike participacije obsegajo ravnanja in dejavnosti posameznikov, ki niso skladna s prevladujočimi družbenimi normami oz. kulturnim okvirjem, s čimer povzročajo določen nemir in stres ne le za tiste, ki participirajo, ampak za družbo kot celoto. Med nekonvencionalne oblike politične participacije štejemo denimo proteste, stavke, uporabo grafitov za posredovanje političnih sporočil, neposredno delovanje in tudi politično motivirano nasilje (denimo nasilne demonstracije). Nekonvencionalne oblike politične participacije so lahko zakonite (sindikalno delovanje je denimo zakonsko predpisano) ali nezakonite (nasilni protesti niso dovoljeni), legitimne (npr. protesti za volilno pravico žensk, temnopoltih ipd.) ali nelegitimne (npr. nasilje skrajnih političnih skupin) (Peterson v Ruedin, 2007, 5; Janda in drugi 1992, 228–232). Porast nekonvencionalnih oblik politične participacije (npr. v devetdesetih letih prejšnjega stoletja v zahodni Evropi) je povezan s pojavom novih družbenih in političnih gibanj, ki se od tradicionalne politike pomikajo v sfero t.i. antipolitike. Pri teh oblikah politične participacije gre dejansko za odmik fokusa od klasičnih centrov moči in opozicijo klasičnim političnim strankam, ki se za oblast bojujejo na volitvah (Brezovšek 2002, 66).

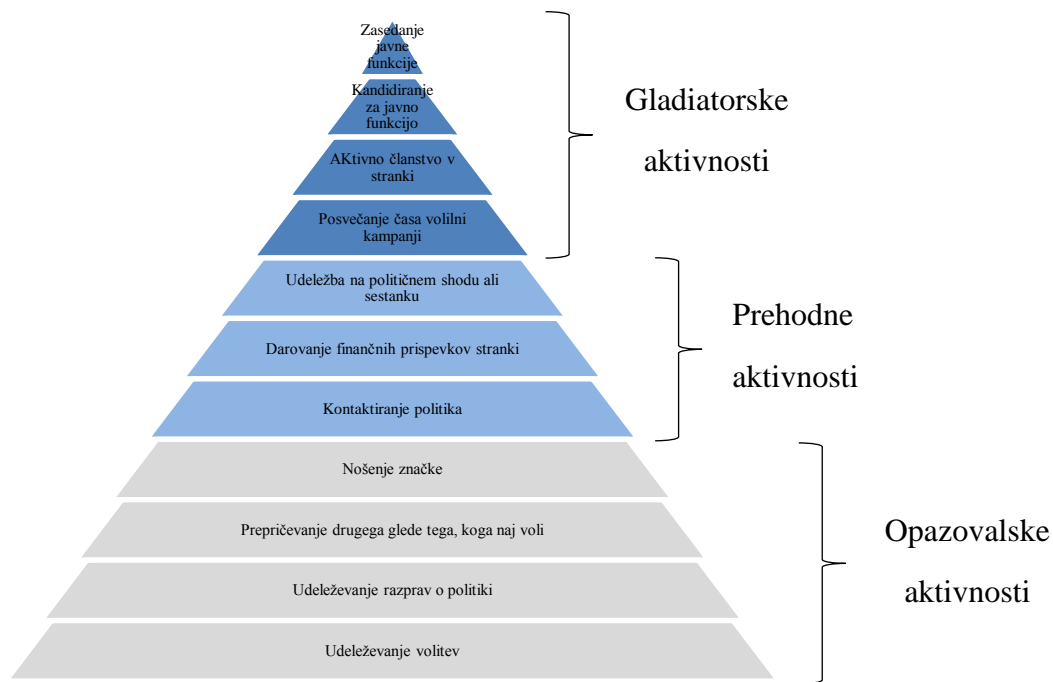
Novejše opredelitve pojma politične participacija tako zajemajo vse prizadevanja posameznikov v okviru različnih političnih sistemov (podsystemov), da vplivajo na ravnanje nosilcev javnih funkcij. Dejavnosti morajo biti usmerjene v bodisi spremembo določenih javnih politik ali zamenjavo nosilcev javnih funkcij, v kolikor z njihovim delom ljudje niso zadovoljni, pojavnost oblike participacije in sprejemljivost teh oblik v določenem družbenem okolju pa so odvisne od prevladujočega vrednotnega okvirja (Brezovšek 1995, 201).

Milbrath (1965) je politično participacijo obravnaval tako z vidika osebnih karakteristik (zlasti starost, rasa, spol, verska pripadnost, lokacija pa tudi osebnostne lastnosti posameznika) kot tudi zunanjih dejavnikov. Njegova konceptualizacija politične participacije je hierarhična, pri čemer je verjel, da se ljudje, ki se udeležujejo dejavnosti na vrhu hierarhične lestvice zelo verjetno udeležujejo tudi tistih nižje na njej. Gre za piramidalni prikaz hierarhičnih politične participacije, znotraj katerega se umešča ravnanje posameznika; ta glede na zunanje dejavnike, medosebno komunikacijo pa tudi osebne karakteristike (družabnost in družbeno-ekonomski status) dosega določen prag participacije na hierarhični lestvici.

Udeleževanje v politične aktivnosti je Milbrath zelo plastično prikazal v obliki ravni, ki jih posamezniki bolj ali manj verjetno dosega glede na omenjene dejavnike. Hierarhija ravni politične participacije prikazuje grafični prikaz (Shema 3.1), ki te ravni združuje v tri ključne skupine: opazovalske, prehodne in gladiatorske aktivnosti. Aktivnosti, ki so na dnu piramide se v družbi pogosteje pojavljajo in obratno. Povsem na dno in pravzaprav izven hierarhije oblik politične participacije Milbrath umešča apatijo in volilne abstinente, ki so tudi najmanj izpostavljeni zunanjim dražljajem (dejavnikom vpliva). Ne glede na to naj bi vsak posameznik v političnem sistemu deloval (participiral) vsaj pasivno, kar se odraža v plačevanju davkov in spoštovanju pravnega reda. Iz navedenega sledi, da je število posameznikov, ki so popolnoma neaktivni, zelo majhno (Milbrath 1965; Ruedin 2007, 10).

Opazovalske aktivnosti obsegajo udeleževanje volitev kot najbolj klasične in najpogostejše oblike politične participacije, udeleževanje razprav o politiki in izpostavljanje raznoraznim političnim stimulusom, prepričevanje drugih glede tega, kako naj volijo ter nošenje značk, denimo priponk ali nalepk na avtu. Prehodne aktivnosti so hierarhično višje in zahtevajo več osebnega angažiranja in večje vložke, mednje pa sodi kontaktiranje javnega funkcionarja oz. politika, darovanje finančnih prispevkov stranki ali udeležba na političnem shodu ali sestanku.

Shema 3.1: Milbrathova hierarhija oblik politične participacije

Vir: Milbrath (1965, 18).

Premikanje med različnimi hierarhičnimi ravnmi politične participacije je odvisno od osebnih karakteristik posameznika in je omejeno s pragovi (*thresholds*), kar pomeni, da se bolj pasivni posamezniki manj verjetno udeležujejo političnih aktivnosti.

Različne oblike participacije so avtorji tako kot Milbrath razvrščali v hierarhične lestvice, ki pa so pogosto sočasno obravnavale tako konvencionalne kot nekonvencionalne oblike politične participacije. Pozneje se je izkazalo, da se posamezniki poslužujejo le določenih oblik participacije, zato se lahko ta fenomen obravnava tudi z uporabo več vzporednih hierarhičnih lestvic, med katerimi vsaka predstavlja drugačen način participacije (Ruedin 2007, 7). Ključne kategorije, znotraj katerih se lahko na lestvico umesti raven participacije posameznika, pa ostajajo pri različnih avtorjih bolj ali manj enake – sodelovanje na volitvah, sodelovanje v volilni kampanji, aktivnosti na lokalni ravni in interakcija oz. posebni kontakti z javnimi uslužbenci z namenom doseganja osebnega cilja (Verba in drugi, 1971). Podobno klasifikacijo poda Schonfeld (1975, 136–137), ki oblike politične participacije od najbolj do najmanj intenzivne razdeli v naslednjih deset kategorij: (1) kandidiranje za strankarske ali javne funkcije, (2) članstvo v stranki ali drugi politični organizaciji, (3) sodelovanje pri volitvah, (4) udeležba na političnih srečanjih in shodih, (5) dajanje finančnih prispevkov kandidatom na volitvah, (6) vzpostavitev kontakta z javnim funkcionarjem, (7) javno

izražanje političnih mnenj znamenom prepričevanja ostalih, (8) sodelovanje v politični razpravi, (9) glasovanje in (10) izpostavljanje političnim stimulusom (Schonfeld 1975, 136–137).

3.3 Aktivna in pasivna volilna pravica kot temeljna oblika politične participacije

Ne glede na razširjeno pojmovanje politične participacije volitve ostajajo ne le osrednja tema raziskovanja, temveč tudi dejansko ključna oblika participacije v demokratičnih družbah, saj gre za najpogosteje uporabljen kanal udejstvovanja v javnopolitičnih zadevah, preko katerega lahko ljudje posredno vplivajo na izbor političnih programov in uresničevanje le-teh (Adam 1991, 105). Volilna pravica kot taka je neposredno povezana s konceptom predstavniške demokracije in predstavlja eno temeljnih političnih pravic, preko katerega posamezniki vplivajo na izbor predstavnikov oblasti. Predstavniško delo (parlament) lahko namreč zastopa ljudstvo le v pogojih, ko ga izvolijo vsi za to sposobni državljani in ob predpostavki, da imajo vsi enak vpliv na sestavo tega telesa.

Volilna pravica ne obsega le pravice posameznika da voli, ampak je neposredno povezana s praktičnim vprašanjem same izvedbe volitev. Volilna pravica je zato v demokratičnih sistemih ustavna kategorija, volitve pa niso odvisne od vsakokratne politične oblasti. **Splošna volilna pravica** pomeni po eni strani pravico vsakega državljana, da voli ne glede na razredno, nacionalno, rasno, socialno ali kakršnokoli drugo pripadnost oz. okoliščino – tj. **aktivna volilna pravica**. Po drugi strani pa volilna pravica obsega pravico posameznika, da je izvoljen na javno funkcijo – tj. **pasivna volilna pravica**. Pogoji, ki jih mora posameznik izpolnjevati da lahko uresničuje eno ali drugo obliko volilne pravice so lahko v nekaterih državah različni in tudi dodatno pogojeni (npr. zahtevana višja starost v primeru pasivne volilne pravice). Nekatere skupine državljanov volilne pravice tudi v demokratičnih sistemih ne morejo trajno ali začasno uresničevati zaradi nesposobnosti, ki je lahko posledica mladoletnosti ali poslovne nesposobnosti iz drugih razlogov npr. duševne motnje, obsojenci ipd. (Grad 1992, 27–28).

3.4 Ključni dejavniki politične participacije

Adam (1991, 105) navaja, da politična participacija v različnih raziskovalnih modelih nastopa bodisi kot odvisna ali pa neodvisna spremenljivka. V prvem primeru gre za proučevanje determinant (tj. dejavnikov vpliva), v drugem pa posledic politične participacije. Ko govorimo o dejavnikih politične participacije tako mislimo na družbenoekonomske sile, ki vplivajo na raven in oblike participacije (med njimi tudi zavedanje pomena javno-političnih vprašanj, velikost določene skupnosti, strankarska pripadnost itd.). Vse to ima v končnem izsledku določene posledice v obliki odziva vlad (Verba in Nie 1972, 22). Od determinant različni raziskovalci najpogosteje izpostavljajo **psihološke** (politična kultura, interes za politiko, osebna stališča itd.) in **družbene dejavnike** (družbenoekonomski položaj, način politične mobilizacije itd.).

Z gledišča splošne ravni participacije v družbi je eden od ključnih dejavnikov, ki vplivajo ne le na stopnjo ampak zlasti vrsto politične participacije raven **gospodarske razvitosti**, z vidika posameznika pa se ta odraža v njegovem **družbeno-ekonomskem statusu**, ki ga v večji meri opredeljujejo osebni dohodek, izobrazba in poklic oz. zaposlitev. Za bolj bogate družbe je značilno upadanje volilne udeležbe (kot najnižje hierarhične ravni participacije po Milbrathu), med tem ko se povečuje stopnja sodelovanja v drugih oblikah politične participacije, kot npr. darovanje finančnih prispevkov stranki (Ruedin 2007, 22).

Podobno klasifikacijo na podlagi proučevanja različnih avtorjev poda Ruedin (2007, 5), in sicer kot pojasnjevalne dejavnike navaja predvsem **izobrazbo** in **družbeni status**, pomemben vpliv pa imajo še **starost**, **rasa**, **spol**, **verska pripadnost** in **lokacija**. Sodobnejše raziskave izpostavljajo še **družbeni kapital** in **vpliv medijev** kot pomembna dejavnika, ki vplivata na odločitev posameznikov, da se udeležujejo v javnem življenju. Ruedin (2007) v svoji raziskavi ugotavlja, da je družbeni kapital zlasti pomemben pri odločitvi za udeleževanje na višjih ravneh participacije, kot je npr. sodelovanje v volilni kampanji ali kandidiranje na volitvah. Družbeni kapital namreč posamezniku zagotovi ustrezne kontakte v skupnosti (korenine oz. *roots*), ki se razumejo kot medosebna komunikacija posameznika z drugimi člani skupnosti, ki ima za posledico določene vloške v to skupnost. Pri tem je pomembna stopnja vpetosti v določeno družbeno okolje in ne čas, ki ga je posameznik preživel v tem okolju.

Pomemben dejavnik, ki so ga raziskovalci proučevali v odnosu do politične participacije je **politična kultura**, **interes** za participacije ter samo **prepričanje o uspešnosti** udejestvovanja (Mohr v Adam 1991, 106). V povezavi s slednjim je pomemben element, ki vpliva na odločitev posameznika za politično aktivno udejestvovanje tudi **vprišanje stroškov in koristi**. Cilj kolektivnega udejestvovanja je namreč doseganje določene javne dobrine, od katere pa imajo ob uspešni akciji koristi tudi tisti, ki se niso angažirali in so torej pridobili korist na račun dejavnosti drugih (t.i. *free rider problem*, ki izhaja iz ekonomije in pojasnjuje dobrine ali storitve, od katerih imajo korist tudi neplačniki, kar posledično pripelje do nezadostnega zagotavljanja teh dobrin ali storitev). Posameznik se tako o vstop v določeno obliko politične participacije odloča tudi na podlagi ocene, ali so koristi take odločitve večje od morebitnih stroškov. Seveda je analiza stroškov in koristi na ravni individuuma vedno pogojena tudi z drugimi motivi, predvsem vrednotno-normativnimi, ekspresivnimi elementi, psihološkim zadovoljstvom ter zakoreninjenimi vzorci delovanja (tradicija oz. navada) (Olson 1971). Prav zato avtorji pri analizi odločanja posameznikov za udejestvovanje v različnih oblikah politične participacije (zlasti pa volitvah) kot pomemben dejavnik pogosto izpostavljajo **osebnost**. Vpliv osebnosti je neposredno povezan s psihološkimi vidiki obnašanja posameznika, kar je posebej značilno za behavioristične znanosti. Je pa potrebno omeniti, da se v raziskavah osebnost kot pojasnjevalna spremenljivka oz. determinanta pogosto uporablja v povezavi z bolj običajnimi spremenljivkami kot sta družbeni razred ali izobrazba (Ruedin 2007).

3.5 Svetovni splet in politična participacija

Kot velja za številne tehnične inovacije je tudi pojav interneta vtil veliko upanja zagovornikom politične participacije, sprejeli so ga celo kot popolnoma revolucionarno orodje na področju demokratičnega upravljanja. Eden od ključnih pričakovanih koristnih učinkov je, da je zmožnost interneta, da omogoči neposreden stik med navadnimi državljani in političnimi elitami ter državnimi uradniki. Med prednostmi se navaja tudi spodbujanje javne razprave, izboljšanje zaupanja in ustvarjanje novega občutka skupnosti. Vse to pa naj bi posledično tudi spodbujalo politično participacijo.

Pomen interneta kot orodja za izboljšanje ravni državlanskega udejestvovanja se skriva v več razlogih. Njegova interaktivnost in dostopnost omogočata, da se določene politične aktivnosti izvajajo hitreje in preprosteje. Poleg tega omogoča prost dostop do množice informacij, kar

znižuje stroške pridobivanja političnega znanja in lahko spodbuja zanimanje za politiko med državljani. Kapacitete, ki jih omogoča internet, naj bi tako spodbujale mobilizacijo državljanov, da se politično udeležujejo.

Konkreten spodbujevalni učinek, ki ga ima informacijska tehnologija na politične participacije je povezan s preprosto in hitro uporabo. Klasične oblike politične participacije, kot so darovanje finančnih prispevkov, vzpostavitev skupine podobno mislečih državljanov, kontaktiranje javnega uradnika ali prijava na volitve, so preko interneta enostavnejše in predvsem hitrejše. Izvajanje tovrstnih aktivnosti je časovno in prostorsko neomejeno, kar zmanjšuje stroške, ki jih ima posameznik s svojim udeleževanjem (tako čas kot denar). Pomembna prednost, ki jo lahko nudi internet, se nanaša tudi na spodbujanje procesa vzpostavljanja političnih skupin, saj omogoča poceni in hitro komunikacijo z velikim številom potencialnih podpornikov, tudi če so le-ti geografsko razpršeni.

Ne glede na navedeno pa je potrebno upoštevati dejstvo, da je izkoriščanje potenciala interneta močno odvisno od posameznika in njegovih teženj oz. hotenj. Politični aktivisti in njihovo družbeno delovanje se močno razlikuje od splošne javnosti, poleg tega pa več politične participacije ne pomeni, da so udeleženci tudi družbeno in ekonomsko bolj raznoliki. Vpliv interneta je v tem smislu zato kljub vsemu omejen, saj neenakosti izvirajo že iz samega dostopa do interneta med odraslimi (problem, ki se v literaturi navaja kot »digitalni razkorak«). Nezmožnost uporabe interneta ima za neposredno posledico zmanjševanje njegovega vpliva v smislu vložkov v dejavnosti participacije. Sam dostop kot tak pa še ne pomeni njegove uporabe za dejavnosti državljskega udeleževanja in političnega aktivizma, zato je ta pojav potrebno raziskovati z vidika razmerja med participacijo na spletu (*online*) in njihovim vplivom na tradicionalne oblike participacije, ki se ne odvijajo v kontekstu ali s pomočjo uporabe interneta (*offline*).

Kritiki interneta in njegovega vpliva na politično participacijo so skeptični glede vpliva tehnološkega napredka, hitrejšega transporta in izboljšanih komunikacijskih kanalov na opolnomočenje državljanov. Internet bi tako lahko namesto revolucije demokratične politike prinesel le še več istega in s tem še utrdil obstoječe politične vzorce in politične elite, ki zasedajo ključne družbene položaje. Nekateri skrajni kritiki so celo izpostavili, da namesto krepite družbenega kapitala internet krepi in spodbuja nedemokratične težnje, kot so

povečana politična fragmentacija, »hektivizem« in pasivnost oz. neaktivnost (Smith, Lehman, Schlozman, Verba in Brady 2009a).

4 Teorije elit in politična participacija

Čeprav so elite del družbenega življenja skozi celotno človeško zgodovino, se je koncept elit zlasti pa pojem v družboslovnem raziskovanju uveljavil šele konec 19. stoletja. Razen zelo splošnega pojmovanja elit kot družbenega razreda oz. dela skupnosti, ki izstopa zaradi svoje pomembnosti, moči ali vpliva, različni avtorji ta fenomen in teorijo elit kot njegovo znanstveno elaboracijo razlagajo na zelo različne načine (Bottomore 1993). Nekateri so elite razumeli kot temelj družbenega in gospodarskega napredka, kar so utemeljevali z njihovimi domnevno superiornimi značilnostmi (psihološkimi, biološkimi, moralnimi ali intelektualnimi). Drugi teoretiki so izpostavljali bolj sebično plat elit kot družbenega razreda, ki zagotavlja pogoje za reprodukcijo privilegijev peščice na račun večine (Mirkov 1994). Splošno vsem teorijam elit pa je, da moč in oblast pojasnjujejo kot orodje v rokah manjšine, ki je pripravljena uporabiti vsa sredstva, da ohrani svoj položaj in privilegije (Delican 2000, 334).

Pojem elit v družbenih znanostih je populariziral zlasti **Vilfredo Pareto**, in sicer v okviru koncepta **kroženja elit**. Gre za teorijo, ki pojasnjuje zamenjavo režimov oz. revolucij, do katerih ne pride zaradi pritiska od spodaj navzgor, temveč v trenutku, ko ena elita zamenja drugo. Ljudstvo v tem procesu tako ni iniciator sprememb ali ključni igralec, ampak le sledi dogodkom in podpira eno ali drugo elito (Pareto 1968, 36). Ko določena elita prevzame vzvode politične oblasti, vlada s kombinacijo prepričevanja in nasilja in prav razmerje med tema dvema elementoma vpliva na sposobnost elite, da se ohrani na oblasti. V moderni industrijski družbi vladajo »lisice«, ki se pretežno nanašajo na prepričevanje (prevare, zvijače, goljufije in sleparstvo), parlamentarni politični sistemi pa so dejansko demagoško-plutokratski. Drugačen pristop sodobne vlade uporabljajo v mednarodnih odnosih, kjer pa prevladuje le gola sila, s čimer »lisice« dobijo levji obraz, saj uporabo nasilja legitimirajo s patriotsko, religiozno in ksenofobično propagando (Pareto v Higley 2003, 79).

Pomembno delo na področju proučevanja elit je opravil **Gaetano Mosca** s **teorijo elitizma**, ki opredeljuje vladajoči razred kot 'organizirano manjšino nasproti neorganizirane večine'.

Mosca je podobno kot Pareto menil, da v družbi v vsakem trenutku obstajata dva razreda ljudi – tisti, ki vlada, in tisti, ki je vladan. Prvi razred sestavlja majhno število ljudi, ki imajo v rokah vso politično moč in privilegije s katerimi si podrejajo večino, to pa predstavlja osnovo politične organizacije družbe. Vladajoči razred, ki ga uteleša ključna politična osebnost (to ni nujno oseba, ki tudi formalno zaseda vrh političnih funkcij), mora za učinkovito vladanje pridobiti podporo množic (tj. vsaj pretežnega dela množic), zato mora biti do neke mere občutljiv za njihove potrebe in občutja. Logika teorije elitizma je tako preprosta: vladajoči razred mora biti organiziran preprosto in učinkovito, kar je edino mogoče znotraj majhne, ekskluzivne skupine. Ko vladajoči razred zavzame oblast, si nenehno prizadeva za ohranjanje tega položaja in reprodukcijo elite, kar sčasoma tudi v demokratičnih sistemih pridobi aristokratski značaj dednih privilegijev. Legitimnost svojega položaja elita zagotavlja z razširjanjem univerzalnih moralnih načel glede superiornosti elit, kar Mosca imenuje »politična formula«, tj. ustvarjanje moralnih in formalnih pogojev za lasten obstoj. Predpogoj za obstoj takšnega sistema pa je močna večinska skupina v družbi, ki preprečuje pretirane etnične in kulturne konflikte. Vse dokler ta skupina zagotavlja eliti pogoje za njen obstoj, tako dolgo se v družbi ne izluščijo nove potencialne elite; morebitno neravnovesje moralne in etične strukture pa lahko pripelje do fragmentacije in nastanka alternativnih skupin, ki si prizadevajo za zamenjavo elite (Mosca 1939).

Mosca (1939, 391) za demokratične sisteme pravi, da se kljub razmahu splošne volilne pravice moč in oblast še vedno koncentrirata na strani najbogatejših in delno znotraj srednjega razreda. Prav močan srednji razred in vsaj delna konvergenca interesov med elito in večino sta predpogoja za demokracijo, njegov razkroj pa lahko vodi v plutokratsko ali pa birokratsko diktatorstvo.

Tretji pomemben avtor na področju teorij elit je **Robert Michels**, ki je obravnaval t.i. **železni zakon oligarhije**. Po tem zakonu se ravnajo organizacije, ki so osnovno sredstvo za ustvarjanje kolektivne volje. Oligarhija je v organizacijah nepogrešljiva; konec koncev se znotraj organizacij porodi dominantni položaj izvoljenih nad volivci, mandatarjev oz. delegatov nad pooblastitelji. Oligarhične težnje v okviru organizacij praviloma niso pogojene z ideologijo ali organizacijskimi cilji (to ne velja za tiste organizacije, ki so ustanovljene izključno zaradi avtokratskih teženj), zato nanje niso imune niti demokratične organizacije. Po Michelsu te težnje izvirajo zlasti iz birokratske narave organizacij, človeške narave in fenomena vodstva. Množice so namreč vedno podvržene določenim idejam in predlogom,

hkrati pa so apatične pri usmerjanju lastnih potreb. Nasproti množicam stojijo voditelji z naravno željo po moči in oblasti. Vodenje je tako že v osnovi v konfliktu s temeljnimi postulati demokracije, a je njen neizogiben element, zato oligarhični vzorci vztrajajo tudi v demokratičnih sistemih. Sami voditelji posedujejo določene osebne značilnosti, ki jim kot pripadnikom vladajočega razreda oz. elite omogočajo uspeh (moč volje, znanje, moč prepričevanja, samozadostnost, dobrosrčnost in nezainteresiranost). Sčasoma voditelji svojim funkcijam prilagodijo organizacijsko strukturo in s tem izkoristijo organizacijske priložnosti za zasledovanje lastnih sebičnih ciljev. Organizacija kot vir oligarhije temelji na psihologiji same organizacije, tj. njenih tehničnih in taktičnih potrebah po konsolidaciji politične moči. Koncept profesionalnega, kompetentnega vodstva je tako v konfliktu z demokracijo, saj se vladajoči prej ali slej emancipirajo in začnejo svojo moč in vpliv izkoriščati proti večini. Za razliko od Pareta in Mosce železni zakon oligarhije ne govori o kroženju elit ali linearnemu procesu njihove zamenjave, ampak o nekakšni združitvi novih in starih elit v procesu »trajne združitve«. Elita je tako dejansko heterogena in podvržena določeni družbeni mobilnosti navzgor in navzdol, demokracija kot in njene organizacije pa prežete z aristokratskimi elementi (Michels 1966).

Povsem posebno področje razprave o elitah v družboslovju zasedajo **marksistične teorije**. Le-te pojasnjujejo družbo preko razredne stratifikacije, pri čemer en razred (elita) izkorišča ostale razrede. Marksisti elito dejansko razumejo kot lastnike materialno-ekonomskih virov oz. kapitala (tudi družbenega), kar ji omogoča prevladujoč položaj na trgu in posreden vpliv (preko nosilcev političnih funkcij) na javnopolitične odločitve. To je zlasti očitno v primeru, ko se med politično in ekonomsko elito prihaja do prekrivanja in rekrutacije kadrov iz ene v drugo sfero. Sodobne demokracije naj bi tako dejansko delovale v interesu ozke manjšine oz. razreda kapitalistov, čemur se podredi tudi politična elita, saj si s tem zagotovi temelje vladanja in lastne kontinuitete. Marksistične teorije tako dejansko govorijo o prepletanju politične in ekonomske elite, ki uresničujeta lastne interese na račun deprivilegirane večine (Poulantzas 1978, 190).

V skladu z različnimi teorijami elit je vprašanje politične participacije kot dejanskega orodja za vplivanje na javne politike omejeno na ozek krog privilegiranih posameznikov. Reprodukcijska elita je tako simptomatična tudi za zahodne demokracije, kjer se v določeni meri pojavljajo vzorci aristokratskega načina ohranjanja moči in privilegijev preko izobraževalnega sistema in načina rekrutacije na ključne položaje. Gre za dialektičen in napet odnos med

aristokratskim in demokratičnim sistemom, ki ga je izpostavljala že de Tocqueville v svojem znanem delu *Demokracija v Ameriki*. Sam de Tocqueville se je namreč zavedal nevarnosti demokracije, da sama ponovno uvede določeno obliko tiranije manjšine nad večino, zato se je pri svojih idejah naslanjal na dejansko rekonstrukcijo aristokracije z demokratičnimi temelji.

4.1 Teorije elit v kontekstu ZDA

Kljub temu, da ameriška ustava že v preambuli oblast podeljuje ljudstvu, je bila pot do njenega sprejetja močno odvisna od kompromisa med privilegiranimi predstavniki takratne ameriške družbe in ne od javnega posvetovanja in širokega družbenega konsenza. Politična participacija v smislu reševanja ustavnopravnih vprašanj je bila v tistem obdobju omejena na majhno skupino premožnih, belopolnih veleposestnikov, ki so na ustavni konvenciji v Filadelfiji pripravili ustavno besedilo. V prepričanju, da je potrebno proces izpeljati v tajnosti, javnost pri oblikovanju besedila ni sodelovala niti imela vpogleda v delo omenjene skupine (Ginsbourg, Blount in Elkins 2008, 361–362).

Različne teoretske pristope k obravnavanju pojma elit povzame Domhoff (2005), ki izpostavi pet rivalskih teorij, ki si prizadevajo pojasniti strukturo moči v ZDA. **Teorija štirih omrežij** (*Four Networks theory*), ki jo je razvil sociolog Michael Mann (1986, 1–2), govori o strukturah moči znotraj zahodne civilizacije. Ta razmerja lahko v danem trenutku najlažje razumemo kot prepletenost in relativni pomen organizacij, ki temeljijo na štirih prekrivajočih se in družbenih mrež moči, tj. ideološke, gospodarske, vojaške in politične. Teorija štirih omrežij ne izvira iz psiholoških predpostavk o človeških namenih in potrebah, ampak je strogo sociološka – govori o štirih temeljih za generiranje družbene moči. Domhoff (2005) kot drugo pomembno teorijo v kontekstu proučevanja elit v ZDA izpostavi **pluralizem**, ki temelji na splošni družbeni teoriji klasičnih liberalnih teoretikov v zadnjih treh stoletjih. V kontekstu ZDA to pomeni, da obstaja več različnih centrov družbene moči (ne le vladnih, ampak tudi nevladnih), iz katerih elite črpajo vire za vplivanje na javnopolitične odločitve. Tretja alternativa, ki jo izpostavi Domhoff, je **teorija državne avtonomije**, ki izpostavlja vlado kot avtonomno silo, utemeljeno na represivnih organih, zlasti vojski. Vlada ZDA je v skladu s to teorijo najpomembnejši center moči v družbi. Kot četrto izpostavi teorijo elit, ki govori o tem, da voditelji največjih organizacij v družbi upravljajo tudi z družbo kot celoto, tudi v primeru ZDA. Peta alternativna teorija pa je **marksizem**, ki moč in oblast elit

pojasnjuje z lastništvom sredstev proizvodnje, kar posledično pomeni, da je kapitalistični razred v ZDA dominanten in kot tak igra vlogo elite.

Eden pomembnejših avtorjev, ki so v ZDA proučevali elite, je bil **Robert Dahl**. Ukvarjal se je z dilemami pluralistične demokracije in kot zagovornik omenjene pluralistične teorije zagovarjal relativno razpršenost moči. Takšen pluralizem naj bi preprečeval hegemonski odnos ene družbene podskupine nad ostalimi, saj onemogoča nastanek enotne in kohezivne družbene elite v smislu družbenega razreda. Takšna »poliarhija« ima za posledico nekakšno mnogovladje razpršenih centrov moči, ki so ne le politični, ampak tudi ekonomski in drugi. Za razumevanje trenutne elite je potrebno razumeti razmerje med centri moči, ki imajo vsaka zase relativen pomen v družbi, ter način rekrutacije na ključne (elitne) položaje. Predpogoj za pluralistično demokracijo je delitev oblasti (tj. ameriški sistem zavor in ravnotežij), saj le-ta ob ustreznih nadzornih mehanizmov vsake od njih onemogoča koncentracijo vse moči in vpliva v rokah zgolj ene skupine (Dahl 1997). Takšnemu razumevanju elit nasprotujejo zlasti marksisti, ki trdijo, da je v ZDA in drugih zahodnih družbah ekonomska elita tista, ki preko nadzora nad ekonomskimi resursi nadzoruje tudi politično elito in tako dejansko obvladuje družbo.

5 Politična participacija v ZDA

Ameriški ustavopisci so kot enega ključnih elementov (takrat nove) demokratične ureditve izpostavili politično participacijo kot manifestno obliko suverenosti ljudstva. Sama Listina o pravicah (*Bill of Rights*), ki obsega prvih 10 amandmajev, zagotavlja osebno svobodo in omejuje moč zvezne vlade. Oblast je omejena zato, da ne bi posegala v pravice ljudstva. Ljudstvo pa ima po drugi strani možnost in pravico, da oblast zamenja vsakič, ko oceni, da je le-ta prekoračila svoje pristojnosti (Jaklič in Toplak, 2005). Za razumevanje pomena politične participacije v ZDA je ključno besedilo prvega amandmaja k ameriški ustavi, ki pravi: »Kongres ne bo sprejemal zakonov, ki bi posegali v organizacijo vere oz. njeno svobodno izražanje, svobodo govora ali tiska, ali pravico ljudi do mirnega zbiranja in pozivanja vlade k popravni krivic«.

Uresničevanje teh ustavnih načel preko različnih oblik politične participacije se lahko izraža na vrsto načinov, od nasilja in oboroženih spopadov do mirnega urejanja družbenih vprašanj

preko volitev in referendumov. V samem bistvu pa naj bi ameriška ustava zagotavljala miren proces doseganja družbenega soglasja glede ključnih javno-političnih vprašanj in s tem omogočila vpliv posameznikov na javno-politične odločitve, ki jih zadevajo. V nadaljevanju bomo podali splošen pregled situacije in trendov politične participacije v novejši ameriški zgodovini in danes, pri čemer bomo vprašanje politične participacije osvetlili zlasti z vidika različnih spodbujevalnih ali omejevalnih dejavnikov, ki so jih v okviru svojih raziskav izpostavili različni avtorji. Posebej bomo obravnavali aktivno in pasivno volilno pravico, slednjo tudi z vidika aktualnih zakonodajnih pobud in sprememb.

5.1 Sodobna zgodovina in trendi politične participacije v ZDA

Pomembne raziskave in teoretska izhodišča za raziskovanje politične participacije slonijo pa preučevanju razmer v ZDA v šestdesetih in sedemdesetih letih (npr. Milbrath, Verba, Nie), zato gre pri analizi tega fenomena v ZDA za dobro raziskano in dokumentirano področje družboslovja.

Eno ključnih del, ki obravnavajo politično participacijo v ZDA, »Participacija v Ameriki: politična demokracija in družbena enakost« (*Participation in America : political democracy and social equality*), sta Sidney Verba in Norman H. Nie objavila leta 1972. Gre za največjo študijo o načinih participacije Američanov v političnem življenju, v kateri avtorja obravnavata vprašanja kdo sodeluje v ameriškem demokratičnem procesu, kako in kakšni so vplivi tega sodelovanja, pri čemer sta posebno pozornost posvetila korelaciji med družbenoekonomskim statusom in politično participacijo.

Osrednje področje raziskovanja je bila volilna udeležba kot temeljna manifestna oblika politične participacije. Volilna udeležba je v ZDA v 70ih in 80ih letih znašala dobrih 50% (za razliko od nekaterih skandinavskih držav, kjer je dosegala celo 90%), precej manj ljudi pa se je udeleževalo višjih hierarhičnih ravni participacije kot je sodelovanje v volilni kampanji. Verba in Nie (1972, 131) ugotavljata, da je konec 60ih let takih ljudi v ZDA bilo 26%. Aktivnosti na lokalnem nivoju se je v skladu z njuno raziskavo udeleževalo 30%, kontakt z javnimi uradniki z namenom doseganja osebnih ciljev pa se je posluževalo 18% prebivalcev.

Za ZDA je specifična relativno nizka stopnja članstva v političnih strankah, ki je leta 1967 znašala 8%, med tem ko je bila aktivna udeležba na političnih srečanjih višja, tj. 19%.

V času, ko sta raziskavo v ZDA opravljala Verba in Nie, je bilo popolnoma apatičnih 22% prebivalcev, kar pomeni, da približno četrtna ljudi ni sodelovala v nobeni od oblik oz. načinov udejstvovanja v javnopolitičnih zadevah. Izkazalo se je, da obstaja povezava med zahtevnostjo oblike politične participacije (Milbrath v klasifikaciji participacije navaja volitve kot najmanj in zasedanje javne funkcije kot hierarhično najvišjo obliko) in št. ljudi, ki se jih poslužujejo; pri manj zahtevnih oblikah pričakovano sodeluje več ljudi in obratno.

5.2 Trenutno stanje politične participacije v ZDA

5.2.1 Predsedniške in kongresne volitve (pregled volilne udeležbe glede na raso, spol in starost)

Predsedniške volitve

Pregled predsedniških volitev od leta 1996, ki jo je pripravil statistični urad ZDA kažejo, da je **volilna udeležba precej nihala** in je leta 1996 znašala 58,4%, **najvišja je bila v letih 2004 in 2008, in sicer 64,0%**, na zadnjih predsedniških volitvah leta **2012 pa je upadla na 61.8%**. V celotnem proučevanem obdobju je naraščalo število tako volilnih upravičencev kot tistih, ki so se volitev udeležili. Leta 2012 se je volitev udeležilo 133 milijonov Američanov, kar je 2 milijona več kot na volitvah leta 2008 (in 7 milijonov več kot leta 2004). Ves čas je število volivcev naraščalo, največ leta 2004, ko je bilo število dodatnih volivcev kar 15 milijonov.

Pregled volilne udeležbe glede na raso¹ kaže, da je bilo število temnopoltih volivcev leta 2012 glede na volitve 2008 višje za 1,7 milijona. Volivcev španskega porekla je bilo več za 1,4 milijona, število azijskih volivcev pa se je povečalo za 550.000. Med tem se je število belih volivcev nešpanskega porekla zmanjšalo za 2 milijona, kar je edini primer rasne skupine, pri kateri je prišlo do zmanjšanja števila volivcev. Na volitvah leta 2012 se tako **povečanje**

---

¹ Bolj korekten zapis bi bil, da gre za primerjavo glede na »raso oz. špansko poreklo«. Zaradi poenostavitve v tej magistrski nalogi pod kategorijo »rasa« obravnavamo belopolte, temnopolte, Azijce in Američane španskega porekla.

skupnega števila volivcev lahko pojasni predvsem s povečanjem števila volivcev znotraj rasnih manjšin.

Podoben trend je opazen tudi pri pregledu stopnje volilne udeležbe. Leta 2012 je bila volilna udeležba med temnopoltim prebivalstvom višja (66,2%) kot med belci nešpanskega porekla (64,1%). To je bila tudi sicer **zgodovinsko najvišja udeležba temnopoltega prebivalstva** od leta 1996 in predstavlja povečanje za kar 13 odstotnih točk glede na leto 1996 (še na volitvah leta 1996 so zaostajali za belimi volivci za 8%). **Volilna udeležba Američanov španskega porekla in Azijcev je bila sicer nekoliko višjakot na preteklih volitvah**, a še vedno **precej nižja kot za prejšnji dve rasni skupini** (48% znotraj vsake skupine). **Stopnja volilne udeležbe med belopoltimi Američani razliko od temnopolnih celo upada**; najvišja je bila leta 2004 (67,2%)².

Zanimiva je primerjava med deležem posameznih rasnih manjšin znotraj volilnega telesa, tj. **deležem vseh upravičenih volivcev**, in njihovim **deležem znotraj dejanske populacije volivcev**³ (s tem se proučuje enakomernost oddanih glasov glede na upravičeno volilno telo). Na vseh volitvah od leta 1996 **sta se oba deleža za temnopolte, Azijce in prebivalce španskega porekla za razliko od belcev nešpanskega porekla povečevala**. Delež upravičenih belopoltih volivcev je tako od leta 1996 upadel z 79,2% na 71,1%, njihov delež znotraj dejanske populacije volivcev pa se je znižal z 82,5% na 73,7%, tj. za okoli 9% (pri volivcih španskega porekla je bilo povečanje 4%, pri temnopolnih pa 3%). V celotnem proučevanem obdobju so belci nešpanskega porekla predstavljali večji delež znotraj dejanske populacije volivcev kot znotraj celotnega volilnega telesa, pri čemer je ta razlika leta 2004 znašala 4%, leta 2012 pa le še 2,7%. Razkorak je bil kljub naraščanju števila upravičenih volivcev v vsem proučevanem obdobju negativen pri Azijcih in Američanih španskega porekla, pri temnopolnih volivcih pa je leta 2012 prišlo do tega, da so predstavljali večji delež med dejanskimi volivci kot znotraj volilnega telesa.

Pomemben dejavnik, ki vpliva na volilno udeležbo je tudi spol. Na vseh predsedniških volitvah od leta je bila **volilna udeležba pri ženskah višja kot pri moških**; na volitvah leta

---

² Gre za podatke a nacionalni ravni, pri čemer je potrebno upoštevati dejstvo, da si podatki niso geografsko enotni po vsej ZDA (npr. na vzhodu je bila volilna udeležba med temnopolnimi volivci viša kot med belci, v osrednjem delu države pa je bila volilna udeležba obeh skupin približno enaka).

³ Volilno telo sestavljajo vsi državljani nad 18. letom starosti (tj. izključujoč tujce), dejanska populacija volivcev pa tiste državljane, ki so se dejansko udeležili volitev.

2012 je bila razlika 4 odstotne točke. Najbolj izrazit je spolni razkorak v volilni udeležbi pri temnopoltih volivcih (kar 9% leta 2012) med tem ko je pri ostalih rasnih skupinah nižji.

Volilna udeležba močno variira tudi glede na starost. Na splošno za vse predsedniške volitve od leta 1996 velja, da **se stopnja volilne udeležbe zvišuje s starostjo**. Leta 2012 je bila tako ta stopnja v starostni skupini 18-24 let le 41,2%, v skupini nad 65 let pa kar 71,9%⁴. Pregled od enih do drugih volitev pokaže, da se je volilna udeležba med volitvami leta 2000 in 2004 na splošno povišala, povišanje pa je možno zaznati v vseh starostnih skupinah pri belopoltih nešpanskega porekla in temnopoltih v starostnih skupinah 18-24 in 25-44. Volilna udeležba je ostala visoka tudi leta 2008, končni rezultat pa je kombinacija porasta udeležbe volivcev, ki pripadajo rasnim manjšinam, in zmanjšane udeležbe belih volivcev nešpanskega porekla. Udeležba temnopoltih volivcev v starostnih skupinah 18-24, 25-44 in 45-64 let se je leta 2008 povečala, enako velja za mlade Američane španskega porekla (18-24 let). Pri belopoltih volivcev je po drugi strani prišlo do upada volilne udeležbe v vseh starostnih skupinah, zlasti pa v skupinah 25-44 let in 45-64 let. Za zadnje predsedniške volitve leta 2012 je značilen **upad volilne udeležbe med mladimi** v vseh rasnih skupinah (najbolj med belopoltimi volivci v skupini 18-24 let, in sicer za 7,4%). Znatno povečanje je bilo le med temnopoltimi volivci v skupini 45-64 in nad 65 let (United States Census Bureau 2009; 2013).

Kongresne volitve

Vzorec obnašanja volivcev na kongresnih volitvah je nekoliko drugačen kot na predsedniških, kar se predvsem odraža v **nižjih stopnjah volilne registracije in nižji volilni udeležbi na kongresnih volitvah v primerjavi s predsedniškimi**.

Podatki Statističnega urada ZDA za obdobje med letoma 1978 in 2014 kažejo, da je bila **volilna udeležba leta 2014 najnižja v vsem proučevanem obdobju** in je bila z 41,9% v primerjavi z letom 2010 nižja za 3,6%, v primerjavi z letom 2006 pa za 5,9%. Dolgoročno **zmanjševanje stopnje volilne udeležbe je značilno tako za predsedniške volitve** (64,0% leta 1980 in 61,8% leta 2012), kot za kongresne volitve (48,9% leta 1978 in 41,9% leta 2014). Na kongresnih volitvah leta 2014 in 2010 je število volivcev sicer ostalo na približno enaki

---

⁴ Starostne skupine so 18-24 let, 25-44 let, 45-64 let in nad 65 let.

ravni, a se je povečalo število volilnih upravičencev, kar je imelo za posledico nižjo splošno stopnjo volilne udeležbe.

Zgodovinsko je bila **volilna udeležba na kongresnih volitvah odvisna od določenih demografskih faktorjev, kot sta rasa in starost**. Na vseh kongresnih volitvah je bila volilna **udeležba najvišja v skupini belih volivcev**. **Upad volilne udeležbe** v proučevanem obdobju je **značilen za bele volivce** (s 50,6% leta 1978 na 45,8% leta 2014) in **Američane španskega porekla** (s 35,7% leta 1978 na 27,0% leta 2014), medtem ko pri **temnopoltih volivcih ni mogoče govoriti o statistično značilnem upadu volilne udeležbe** (leta 1978 je bila 39,5%, leta 2014 pa 40,6%)⁵.

Podobno kot na predsedniških tudi na kongresnih volitvah **volilna udeležba narašča s starostjo**. Volilna udeležba med volivci od 18 do 34 leta na vseh volitvah od leta 1978 zaostaja za starejšimi Američani, stopnje razlike pa so med leti precej nihale. Vse od leta 1986 so Američani stari 65 let in več vedno volili v večjem številu kot ostale starostne skupine (leta 2014 je bila udeležba pri 59,4% kar za 10% višja kot v predhodni starostni skupini, med tem ko je v skupini 18-34 let znašala le 23,1%), hkrati pa je to tudi edina starostna skupina, znotraj katere volilna udeležba med leti 1978 in 2014 ni upadla.

Pregled stopenj volilne udeležbe po spolu spet kaže enako sliko kot v primeru predsedniških volitev – **ženske volijo pogosteje kot moški**; leta 2014 je bila udeležba med ženskami 43%, med moškimi pa 40,8%.

Med drugimi **družbeno-ekonomskimi dejavniki**, ki vplivajo na volilno udeležbo, so zanimivi zlasti naslednji:

- zakonski stan: **poročeni Američani, ki živijo v skupnem gospodinjstvu volijo precej pogosteje kot tisti, ki niso nikdar bili poročeni** (50,9% v prvem oz. 25,% v drugem primeru);
- način pridobitve državljanstva: **v ZDA rojeni Američani volijo pogosteje kot naturalizirani Američani** (42,7% v prvem oz. 34,1% v drugem primeru);
- izobrazba: **osebe z visoko izobrazbo volijo pogosteje** (62%);

---

⁵ Poročilo le mestoma omenja azijske volivce. Leta 2014 je bila udeležba znotraj te skupine skromnih 26%.

- stalno prebivališče: Američani, ki na istem naslovu živijo vsa 5 let ali več volijo pogosteje (57,2%);
- osebni dohodek: **osebe, ki živijo v gospodinjstvih, kjer letni dohodek presega 150.000\$, volijo pogosteje** (56,6%);
- poklic: **najpogosteje volijo vladni uslužbenci** (56,5%) **invojni veterani** (54,2%).

Sama **struktura volivcev** se je v zadnjih letih, tako kot v primeru predsedniških volitev, precej diverzificirala. **Delež belcev znotraj celotne populacije volivcev je padel** s 80,4% leta 2006 na 76,3% leta 2014 (ta upad je za dober odstotek manjši kot v primeru predsedniških volitev). Pravo tako so na obeh vrstah volitev **največji delež volivcev telesa predstavljali volivci v starostni skupini 45-64 let**, kar je skladno z demografsko strukturo ameriškega prebivalstva. V zadnjih treh volilnih ciklih je torej **populacija volivcev postala rasno in etnično bolj raznolika**, ob tem pa se je povečeval delež volilnih upravičencev v starostni skupini 65 let ali več (to velja za kongresne in predsedniške volitve). Oba pojava lahko pripišemo predvsem **staranju in pa diverzifikaciji strukture ameriškega prebivalstva**, deloma pa sta verjetno odvisna tudi od spremenjenih vedenjih vzorcev določenih skupin prebivalcev, tj. **večji angažiranosti za politično participacijo**.

Analiza volilne udeležbe določenih družbenih skupin (rasnih ali starostnih) glede na njihov delež znotraj celotne populacije volilnih upravičencev pokaže, da **delež belih volivcev na vseh kongresnih volitvah od leta 2006 presega njihov delež znotraj volilnega telesa** (delež je bil leta 2006 višji za 5,9%, leta 2010 za 4,9% in leta 2014 za 6,4%). **Nasprotno pa so rasne manjšine (tj. Američani nešpanskega porekla in temnopolti) volile v manjšem deležu**, kot znaša njihov delež znotraj volilnega telesa (čeprav se je ta delež za temnopolte volivce na kongresnih volitvah v letih 2010 in 2014 praktično že izenačil). Pregled deležev po starostnih skupinah pokaže, da je na volitvah leta 2006 **starostna skupina 18-34 let**, ki predstavlja sicer 28,9% volilnega telesa, predstavljala zgolj 17,3% vseh volivcev in je bila tako **močno (za 11,6%) podzastopana**. Podoben trend se je nadaljeval na kongresnih volitvah leta 2010 in 2014, ko je bila volilna udeležba nižja od deleža znotraj volilnega telesa za 12,1% oz. 13,2%. Podoben trend podzastopaniosti je opazen tudi v starostni skupini 35-44 let, čeprav je bil razkorak precej manjši (-0,9% leta 2006 in 2010 ter -1,5% leta 2014). Po drugi strani **so večji delež volivcev v primerjavi z njihovim deležem znotraj volilnega telesa izkazovali volivci v starostnih skupinah 45-64 let in 65 let ali več** (slednji so bili leta 2014 nadzastopani za kar 8,3%, leta 2010 za 6% in leta 2006 za 5,3%).

Zanimiv je tudi večdimenzionalen pregled razmerja med deležem znotraj volilnega telesa in deležem znotraj dejanske populacije volivcev glede na raso in starost. Na volitvah leta 2014 je **največji razkorak razviden pri Američanih španskega porekla v starostni skupini 18-34, znašal pa je kar -18,1%** (43,5% proti 25,4%), nekoliko manjši a vseeno statistično značilen pa je razkorak pri belopoltnih volivcih (-11,7%) in temnopoltnih mladih volivcih (-12,2%). Povsem nasprotna je slika pri Američanih v **starostnih skupinah 45-64 let in 65 let ali več, ki so bili veliko bolj pogosti volivci kot kaže njihov delež znotraj populacije volilnih upravičencev**. Američani španskega porekla so bili nadzastopani so bili za 10,9% oz. 7,6%, belopoltni Američani za 5,2% oz. 8%, temnopoltni pa za 6,9% oz. 5,8%. Ti rezultati kažejo, da **se volilno telo stara in diverzificira**, na splošno pa so belopoltni volivci nadpovprečno zastopani. Statistično značilna je **podzastopanost mladih in nadzastopanost starejših ameriških volivcev**, česar pa ni možno v celoti pripisati staranju ameriškega prebivalstva kot celote, ampak tudi vedenju ameriških volivcev oz. njihovi angažiranosti v javni politiki. Trend podzastopanosti mladih in nadzastopanosti starejših volivcev je namreč razviden tudi po upoštevanju sprememb v demografski strukturi prebivalstva (United States Census Bureau 2015).

5.2.2 Druge oblike politične participacije, izključujoč volitve

Pri pregledu trenutnega stanja politične participacije v ZDA (izključujoč volitve) se bomo naslonili na raziskavo Raziskovalnega centra PEW iz avgusta leta 2008, ki jo povzemajo Smith, Lehman, Schlozman, Verba in Brady (2009a)⁶. V raziskavi so avtorji ugotovili, da **se približno dve tretjini (63%) odraslih Američanov poslužujeta vsaj ene od oblik politične participacije**, pri čemer so jim na izbiro ponudili enajst kategorij (modalitet) politične participacije : (1) podpisovanje peticije (32%), (2) kontaktiranje nacionalnega, državnega ali lokalnega uradnika glede določene zadeve (30%), (3) sodelovanje s sodržavljanji pri razreševanju določenega problema v skupnosti (28%), (4) udeležba na političnem srečanju, namenjenem lokalnim, mestnim ali šolskim zadevam (24%), (5) darovanje finančnih prispevkov političnemu kandidatu ali stranki oz. drugi politični organizaciji (18%), (6) aktivno članstvo skupine, ki si prizadeva vplivati na javne politike ali oblast (15%), (7)

---

⁶Raziskava ne upošteva določenih nekonvencionalnih oblik politične participacije (npr. individualni protest, bojkot, gladovna stavka ipd.) in pa predvsem udeležbe na volitvah. Slednje je povezano z dejstvom, daje bila izvedena tik pred predsedniškimi volitvami leta 2008, zato so vprašanja, povezana z udeležbo na volitvah, izpustili iz raziskave.

udeležba na političnem shodu ali spremljanje javnih govorov (12%), (8) pošiljanje pisma uredniku časopisa ali revije (10%), (9) prostovoljno delo za politično stranko ali kandidata na volitvah (8%), (10) javni govor oskupnostni oz. lokalni problematiki (7%) in (11) udeležba na organiziranem protestu (4%). Najbolj angažiranih Američanov, ki so sodelovali v vsaj petih različnih oblikah politične participacije, je 13%.

Rezultati podobno kot v primeru volitev pokažejo, da **se Američani z višjimi dohodki in višjo stopnjo izobrazbe pogosteje politično angažirajo**, z dohodki in stopnjo izobrazbe pa **narašča tudi raznolikost oblik politične participacije** (npr. sodelovanje s sodržavljani, udeležba na političnih srečanjih, aktivno članstvo v državljanskih ali političnih skupinah, udeležba na političnih shodih, prostovoljno delo, finančni prispevki, stiki z javnimi funkcionarji ipd.).

Pogled na specifične oblike politične participacije pokaže, da so v nekaterih skupinah določene družbene skupine posebej aktivne. Mladi (pod 30 let) Američani španskega porekla se tako pogosteje udeležujejo organiziranih protestov; prebivalci iz predmestij se pogosteje udeležujejo političnih srečanj, namenjenih lokalnim, mestnim ali šolskim zadevam, med tem ko se starejši Američani (60 let in več) pogosteje poslužujejo kontaktov z državnimi uradniki.

Dejstvo je, da **sta dohodek in izobrazba med vrsto dejavnikov, ki lahko vplivajo na raven politične participacije (npr. spol, starost, rasa oz. etnična pripadnost), prevladujoča**. Pregled ostalih dejavnikov kaže, da so **moški nekoliko bolj politično aktivni od žensk** (66% moških in 61% žensk se je udeležilo katerekoli od naštetih enajstih aktivnosti), med starostnimi skupinami so **najbolj aktivni tisti, v skupini 55-64 let (68%), najmanj pa mladiv skupini 18-24 let (59%) in starejši v skupini 65 let ali več (56%**, kar je pomembno odstopanje glede na sodelovanje na volitvah, kjer je ta skupina najbolj aktivna). Med rasami oz. etničnimi skupinami **se različnih oblik politične participacije najpogosteje poslužujejo belci** (65%), temnopolti (60%), najmanj pa Američani španskega porekla (53%). Vseeno pa so ti odstotki razporejeni drugače, če opazujemo tiste, ki so politično najbolj angažirani (tj. se udeležujejo 5 aktivnosti ali več); v tej skupini so najbolj aktivni Američani španskega porekla (15%), za belci (13%) in temnopoltimi (12%).

Več kot tretjina Američanov (36%) je vključenih v aktivnosti politične oz. družbene skupine, ki se udeležuje na vsaj enem od naslednjih področij: sodelovanje s sodržavljani pri

razreševanju določenega problema v skupnosti, aktivno članstvo skupine, ki si prizadeva vplivati na javne politike ali oblast, prostovoljno delo za politično stranko ali kandidata na volitvah. Kar 83% izmed teh je imelo kontakte z ostalimi člani skupine, bodisi preko interneta, zlasti pa preko telefona ali pogovora v živo.

Javnega izražanja mnenj oz. komuniciranja v povezavi s ključnimi javnopolitičnimi vprašanji je poslužila skoraj polovica Američanov (49%). Najpogosteje so to izrazili s podpisom peticije (32% odraslih Američanov), kontaktiranjem nacionalnega, državnega ali lokalnega uradnika glede določene zadeve (30%), pošiljanjem pisma uredniku časopisa ali revije (10%) ali klicem v živo na radijsko ali televizijsko oddajo, kjer so izrazili svoje mnenje (8%). Podatki kažejo, da so komunikacijski kanali, namenjeni državljskemu udejstvanju raznoteri, pri čemer so najpogostejše oblike tiste, kjer se posameznik javno ne izpostavlja, hkrati pa lahko svoje mnenje izrazi z uporabo interneta (npr. podpisovane spletnih peticij ali posredovanje pisem preko elektronske pošte).

Darovanje finančnih sredstev kandidatu na volitvah, stranki, ali za določen javnopolitični namen je orodje politične participacije, ki se ga poslužujejo bolj angažirani posamezniki. V raziskavi iz avgusta 2008 **je to orodje uporabilo 18% Američanov**, večina od njih (69%) z uporabo konvencionalnih, tj. nespletnih (*offline*) načinov (telefon, pošta ali v živo). Distribucija donatorjev po strankah je relativno izenačena, saj je le-teh na strani Republikanske stranke 23%, pri Demokratih pa približno 24%. Širša populacija Američanov (kar 80%), ki darujejo v dobrodelne namene, bodisi politični, verski ali dobrodelni organizaciji, od tega jih je 59% darovalo denar, premoženje ali druge predmete verski organizaciji, 67% pa neprofitni ali dobrodelni organizaciji (Smith, Lehman Schlozman, Verba in Brady 2009a).

5.2.3 Svetovni splet in politična participacija v ZDA

Ne glede na to, ali se posamezniki udeležujejo z uporabo interneta ali ne, **ostajajo tradicionalne oblike politične participacije v domeni tistih z višjimi dohodki ali izobrazbo**, enako pa velja tudi za participacijo z uporabo spleta (npr. uporaba elektronske pošte za kontaktiranje javnega funkcionarja, podpisovanje spletnih peticij ali spletno nakazilo finančnega prispevka). Tako denimo znaša delež participacije med odraslimi, ki zaslužijo manj kot 20.000 dolarjev letno, 8% za spletne aktivnosti in 18% za aktivnosti izven spleta.

Med tistimi, ki zaslužijo več kot 100.000 dolarjev letno, deleža znašata 35% oz. 45%. Te razlike lahko delno pojasnimo v različnih stopnjah dostopa do interneta znotraj različnih dohodkovnih skupin, saj tisti z nižjimi dohodki redkeje uporabljajo internet oz. imajo redkeje doma širokopasovno povezavo (t.i. »digitalna vrzel« oz. »*digital divide*«), s čimer so posledično omejene njihove možnosti za spletno participacijo. Do izraza ne pride niti razkorak med uporabo interneta med različnimi starostnimi skupinami, saj se pogostejša uporaba interneta pri mladih po drugi strani izravna z nižjimi stopnjami udeležbe. Iz navedenega izhaja, da **internet v Ameriki bistveno ne spreminja obnašanja posameznikov na področju družbenega udejstvovanja** in da **družbeno-ekonomski status ostaja prevladujoč dejavnik** vpliva na stopnjo politične participacije.

Ne glede na zakoreninjenost in prevladujoč vpliv družbeno-ekonomskih dejavnikov pa obstajajo indici, da **bi lahko državljansko udejstvovanje, ki temelji na uporabi spletnih dnevnikov (t.i. »blogi«) in družbenih omrežij, postopoma spremenilo tradicionalne vzorce politične participacije**. Leta 2008 je tako 19% uporabnikov interneta v Ameriki oz. 14% vseh odraslih Američanov ne spletu objavilo ali delilo politično obarvane vsebine, kar pomeni, da je vsak peti uporabnik interneta pripadnik »razreda« spletnih udeležencev. Med aktivnostmi, ki so jih posamezniki izvajali, sta najpogostejši objava komentarjev s politično vsebino (12% uporabnikov interneta) in pridobivanje političnih informacij preko družbenega omrežja (8% uporabnikov interneta). Hkrati pri teh oblikah spletnega udejstvovanja ni opazna tako značilna korelacija z družbeno-ekonomskim statusom.

Uporaba blogov in družbenih omrežij v politične namene je sicer **močno povezana s starostno skupino, ki ji posameznik pripada**. To počne kar 37% uporabnikov interneta v starostni skupini 18-29 let in le 10% tistih nad 65 letom starosti. Hkrati je skupina mladih najmanj vplivna, kljub praviloma visoki stopnji izobrazbe (v skupin je namreč precej študentov).

Uporaba blogov in spletnih omrežij za izražanje mnenj ali vplivanja na javne politike je kanal, ki ga uporabljajo posamezniki, ki so hkrati bolj angažirani tudi v tradicionalnih oblikah politične (in nepolitične) participacije glede na preostale uporabnike interneta.

Internet kot komunikacijsko orodje glede na raziskavo iz leta 2008 uporablja že polovica (56%) tistih, ki so vključeni v delo političnih ali družbenih skupin. Sama uporaba interneta oz.

elektronske pošte pa po odzivih uporabnikov ni nič bolj učinkovita od tradicionalnih načinov komuniciranja (npr. navadna pošta, telefon ali osebni pogovor), ko gre za odzivnost oz. nosilcev javnih funkcij na pobude državljanov, prav tako pa ne prispeva bistveno k zadovoljstvu z dobljenim odzivom.

Darovanje finančnih prispevkov v politične namene kot oblika participacije se pogosteje pojavlja pri posameznikih, ki darujejo v politične namene (tj. politična participacija), kot tiste, ki darujejo v dobrodelne namene (to sicer ne velja za višje zneske, kjer je situacija nasprotna) (Smith, Lehman Schlozman, Verba in Brady 2009b).

5.2.4 Zakon o volilni pravici, pomen oblikovanja volilnih okrajev in volilna registracija

Temeljni pravni akt, ki omogoča enakopravno izvrševanje volilne pravice kot temeljne oblike politične participacije je Zakon o volilni pravici (*Voting Rights Act*) iz leta 1965, ki predstavlja kronski dosežek gibanja za državljanske pravice v ZDA pred petdesetimi leti. Zakon je bil ključen pri odpravi dolgoletne prakse izključevanja določenih skupin volivcev (zlasti temnopoltih) iz procesa volitev, hkrati pa je preprečeval nastanek novih oblik diskriminacije. Med letoma 1965 in 2013 so tako pravosodno ministrstvo in zvezna sodišča preprečili več kot 3000 diskriminatorskih sprememb v volilni zakonodaji. Zakon med drugim zahteva od določenih jurisdikcij (držav, okrožij, mest in krajev), kjer se je zgodovinsko pojavljala volilna diskriminacija, da vse spremembe v pravilih, ki urejajo volilno pravico predložijo v pregled pravosodnemu ministrstvu v predhodno potrditev, z namenom preprečevanja nadaljnje diskriminacije (NAACP Legal Defense and Educational Fund).

V zakonodajni okvir, ki ureja izvrševanje volilne pravice v posameznih zveznih državah, pa je drastično posegla odločitev vrhovnega sodišča iz leta 2013 – t.i. »odločitev okrožja Shelby«, s katero je bila zahteva po predhodni potrditvi preklicana. Ta poteza je sprožila val sprememb v zakonodaji, ki ureja volilno pravico, na način, da je zaradi novih omejitev v državah kot sta Teksas in Severna Karolina na tisoče ljudi bilo zavrženih v postopku volilne registracije (in posledično izključenih iz volitev) (Berman 2015a).

Z izjemo Severne Dakote v vseh zveznih državah namreč obstaja zahtevka, da se volilni upravičenci uradno registrirajo pred oddajo glasovnice. Sami postopki volilne registracije se od države močno razlikujejo, na splošno pa morajo vsi volivci izpolnjevati dva pogoja:

državljanstvo in starost vsaj 18 let (United States Census Bureau 2015, 3). Zakoni, ki so bili v preteklosti razveljavljeni s strani zveznih organov (npr. stroga pravila glede identifikacije volivcev v Teksasu), so se takoj po odločitvi vrhovnega sodišča spet uveljavili. Tako se kot možna oblika diskriminacije spet pojavlja registracija volivcev. Del tega postopka je namreč tudi identifikacija, ki pa lahko zaradi poostrenih zahtev glede dokumentov, s katerimi se lahko izkazuje istovetnost volivca, v nekaterih državah pripelje do izključenosti velikega števila prebivalcev iz izvrševanja volilne pravice. Drugo pogosto uporabljeno orodje diskriminacije s strani zveznih držav, ki je bilo pogosto predmet presoje organov na zvezni ravni, je bil t.i. »gerrymandering«. Pri slednjem gre za načrtno oblikovanje volilnih okrajev na način, da se omogoči želen volilni izid (npr. neizvoljivost temnopolnih kandidatov zaradi zagotavljanja večinsko belskega volilnega telesa). Odločitev vrhovnega sodišča, ki v osnovi izhaja iz stališča, da je Zakon o volilni pravici »opravi delo, za katerega je bil pripravljen«, lahko tako na široko odpre vrata nekritični uporabi volilnih pravil, ki lahko v določenih zveznih državah deluje diskriminatorno in na ta način vpliva na volilne rezultate (Rutenberg 2015).

5.3 Pregled ključnih družbeno-ekonomskih dejavnikov, ki vplivajo na ravenpolitične participacije v ZDA

Zgodnje raziskave ZDA v glavnem ugotavljajo, da razlike, ki izvirajo iz **družbeno-ekonomskega položaja** najbolj vplivajo na odločitev za sodelovanje v političnih aktivnostih. Ena od razlag pasivnost delavskega razreda pojasnjuje s tem, da je v ZDA odsotna močna delavsko osredotočena stranka (Orum 1990, 252). V ZDA je tako ne glede na napore gibanja za državljanske pravice in zakonodajnih rešitev, namenjenih spodbujanju uresničevanja teh pravic (npr. Zakon o volilni pravici), zaradi različnih dejavnikov na milijone ljudi še vedno izključenih iz procesov politične participacije. Glede na to, da naj bi demokracija v svojem bistvu posameznikom omogočala sodelovanje pri sprejemanju odločitev glede javnih politik in reševanju družbenih problemov preko mehanizmov političnega delovanja in izbire predstavnikov oblasti, odsotnost politične participacije pod vprašaj postavlja samo bistvo demokracije v ZDA. **Nesorazmeren vpliv gospodarskih in političnih elit** določeni avtorji pojasnjujejo s posedovanjem **moči, vpliva ali posebnih kvalit**, kot so znanje, vrline in sposobnosti. Ne glede na sporočilno vrednost posameznih teorij elit (bodisiklasičnih, ki nadvlado elit opravičujejo s stabilnostjo in rekrutacijo najboljših kadrov na ključne položaje bodisi marksističnih, ki govorijo o monopolu nad sredstvi produkcije), teorije elit vse

poudarjajo dejstvo, da tudi v demokratičnih družbah, ki temeljijo na strankarski demokraciji, elite (tj. »izbranci«) dominirajo nad tistimi, ki so jih izbrali (volivci) (Bottomore 1993; Mirkov 1994).

Omejene možnosti politične participacije se najbolj kaže na primeru volitev. Volitve (in s tem povezana volilna pravica) predstavljajo ključno in najbolj razširjeno obliko demokratične politične participacije. Pri tem različni dejavniki vplivajo na pasivno volilno pravico (tj. izbira demokratičnih predstavnikov oblasti na volitvah) kot na aktivno (tj. kandidiranje na demokratičnih volitvah). Raziskave kažejo, da se premožni Američani praviloma pogosteje udeležujejo volitev kot tisti in nižjih družbenih slojev. **Ekonomski status** posameznika pa je prevladujoč dejavnik zlasti pri uresničevanju pasivne volilne pravice, ki ni odvisna le od volje posameznika, temveč zlasti od možnosti in priložnosti, ki mu jih družbeno-politični okvir ponuja. Uresničevanje pasivne volilne pravice v ZDA je namreč močno povezano z možnostjo financiranja volilne kampanje, pri čemer povprečen strošek za zmago na kongresnih volitvah stalno narašča in je leta 2012 znašal 1,6 milijona ameriških dolarjev za Predstavniški dom in 10,4 milijona ameriških dolarjev za Senat (Steinhauser in Yoon 2013).

6 Možni ukrepi za izboljšanje ravni politične participacije v ZDA

Drugo osrednje raziskovalno vprašanje v okviru metodološkega okvirja tega magistrskega dela zadeva možne ukrepe za izboljšanje stanja in ravni politične participacije v ZDA. Klasični ukrepi, ki jih lahko zasledimo v strokovni literaturi, najpogosteje navajajo izboljšanje zakonodajnega okvira, ki zagotavlja delovanje strankarske demokracije, spodbujanje sodelovanja ranljivih ali izključenih skupin (zlasti žensk), spodbujanje civilne družbe in nevladnega sektorja pri sodelovanju v javnopolitičnih vprašanjih, zagotavljanje okvirjev za svobodno delovanje medijev in objektivno poročanje ter podobno. Vsi ti ukrepi se pretežno nanašajo na klasične vidike parlamentarne demokracije (strankarska arena, volitve, razvoj civilne družbe), ki pa v kontekstu ZDA nimajo tako visoke uporabne vrednosti kot morebiti v državah, ki so v procesu demokratične tranzicije. Glede na to, da ZDA predstavljajo konsolidirano državno tvorbo z dolgo demokratično tradicijo, so klasični ukrepi za zagotavljanje višje ravni politične participacije nezadostni. Potrebno jih je prilagoditi specifičnim okoliščinam, ki pa morajo biti utemeljeni na analizi obstoječega stanja. Pri tem je zlasti pomembno upoštevanje pomena svobode posameznika kot pomembne moralne

kategorije, zato morajo biti vsi ukrepi usmerjeni v osveščanje in opolnomočenje posameznika in ne v izvajanje prisilnih ali kolektivnih ukrepov za izboljšanje ravni politične participacije.

Ukrepi za izboljšanje ravni politične participacije v ZDA, ki jih predlagamo v nadaljevanju, temeljijo na pregledu ključnih dejavnikov vpliva, ki smo jih predstavili v pregledu trenutnega stanja politične participacije v ZDA. Ključen dejavnik je družbeno-ekonomski status, opredeljen zlasti z osebnim dohodkom, poklicem in izobrazbo. Poleg tega pa na raven politične participacije pomembno vplivajo še rasa oz. etnična pripadnost, spol in starost.

Na področju volitev, ki so temeljni gradnik demokratičnih sistemov in hkrati osnovna oblika politične participacije, je v ZDA še precej manevrskega prostora. Splošna raven volilne udeležbe v ZDA se je sicer glede na 70ta in 80ta leta, ko so raziskave opravljali prominentni teoretiki, nekoliko izboljšala. V primeru predsedniških volitev, ki so tradicionalno bolje obiskane od kongresnih, se je dvignila s 50 na dobrih 60 odstotkov. Kljub temu pa so prisotna pogosta nihanja, v zadnjem obdobju se je pojavil celo trend upadanja volilne udeležbe. Poleg tega splošne ravni volilne udeležbe še vedno zaostajajo za državami, kjer je sodelovanje na volitvah pomemben del državljanske folklorne (npr. skandinavske države).

Pomemben del naporov za izboljšanje politične participacije v ZDA je zato potrebno usmeriti v **izboljšanje ravni volilne udeležbe**, ki ostaja temeljno in najbolj zanesljivo orodje, ki ga ima volilno telo na voljo pri vplivanju na sestavo političnih elit oz. strukturo nosilcev javnih funkcij. Kljub naraščanju števila volilnih upravičencev znotraj rasnih in etničnih manjšin, volilna udeležba namreč upada, še posebej v skupini belopoltnih volivcev. Poleg področja volitev pa se morajo ukrepi dotikati tudi **spodbujanja drugih oblik politične participacije**, v vseh »hierarhičnih ravneh« in dimenzijah tega fenomena. Uporaba različnih orodij za izražanje mnenj, uveljavljanje interesov ali vplivanje na javne politike je sicer na zadovoljivi ravni, a je, tako kot v primeru volitev, močno pogojeno z zgoraj omenjenimi dejavniki. To je zlasti opazno pri tistih aktivnostih, ki zahtevajo več osebnega angažmaja in ki so hkrati tudi bolj učinkovite pri doseganju političnih ciljev.

K izboljšanju obsega vseh oblik državljskega udejstvovanja lahko prispeva več **različnih orodij oz. ukrepov**, ki jih predstavljamo v nadaljevanju.

Trenutno je izredno pomembna **vzpostavitev zanesljivega zakonodajnega okvirja, ki zagotavlja enake temeljne pogoje za enakopravno izvrševanje volilne pravice po vsej državi**, npr. preko nadaljevanja postopka sprejemanja t.i. Zakona o spodbujanju volilne pravice (*Voting Rights Advancement Act*), ki si prizadeva za odpravo negativnih posledic razveljavitve določb obstoječega Zakona o volilni pravici s strani vrhovnega sodišča ZDA iz leta 2013. Nova zakonodaja bi morala omogočiti, da se volilna pravila v državah, v katerih je zgodovinsko izkazano izvajanje diskriminacije in omejevanja volilne pravice, revidirajo ali odpravijo. Predlagani Zakon o spodbujanju volilne pravice tako denimo zahteva zvezno odobritev volilnih pravil, ki bil lahko vplivala na izvajanje volilne pravice manjšin, zlasti na naslednjih področjih: identifikacija volivcev ali izkazovanje državljanstva, pravila glede izvoljivosti, spremembe meja volilnih, spremembe v smeri zmanjšanja, združevanja sli premeščanja volišč in omejevanje dvojezičnosti (Berman 2015b).

Programi državljanske vzgoje in ozaveščanja kot del šolskih kurikulumov in v skupnost usmerjenih aktivnosti in bi morali bazirati na ozaveščanju mladih, saj je volilna udeležba statistično značilno višja med starejšimi volivci. Pri izbiri vsebin, ki so usmerjene v spodbujanje spolne »manjšine«, pa je potrebno biti nekoliko bolj previden, saj je v primeru volilne udeležbe le-ta tradicionalno višja med ženskam, pri ostalih oblikah participacije pa je slika obrnjena. Vsebine morajo zajemati ključne vidike procesa volitev, denimo poudarjanje pomena kongresnih volitev (v ZDA so predsedniške volitve še vedno precej bole obiskane od kongresnih), pojasnjevanje ustroja političnega sistema, procesa oblikovanja javnih politik in sprejemanja odločitev, ipd.

Programi opolnomočenja za pripadnike rasnih in etničnih manjših bi morali biti ciljno usmerjeni v skupine državljanov, ki so tradicionalno v procesu volitev manj angažirane ali celo diskriminirane (zlasti temnopolti, Američani španskega porekla in Azijci). V primeru volitev število volilnih upravičencev znotraj vseh treh skupin sicer narašča, prisotni so tudi pozitivni trendi v segmentu temnopolnih volivcev; vseeno pa na splošno obstaja precejšen prostor za izboljšave. Za vse segmente politične participacije je še vedno značilna dominantna vloga belskega prebivalstva, čemur pa je potrebno dodati, da je opazen trend upadanja volilne udeležbe zlasti znotraj večinsko belega prebivalstva, zato bo v prihodnje del ukrepov potrebno usmeriti tudi v to družbeno skupino.

Kot pomemben ukrep se lahko uporabijo **informativne kampanje, namenjene zmanjševanju apatije in občutka odtujenosti od političnih elit**, tudi preko **vzpostavljanja demokratičnih forumov za javno izražanje mnenj in komuniciranje** v zvezi s temi mnenji. Ukrep temelji na izhodišču, da javno prepričanje glede odprtosti političnega sistema na vplive iz družbe samo po sebi krepi državljansko udeležbo. Javno komuniciranje je sicer že zdaj eno od bolj priljubljenih orodij politične participacije med Američani (poslužuje se ga približno polovica polnoletnih državljanov), zlasti preko uporabe spletnih orodij. Krepitev teh orodij lahko zato pomembno prispeva k nadaljnji demokratizaciji ameriške družbe. Možni ukrepi obsegajo vse ključne medije, tj. tiskane, radio, televizijo, zlasti pa internet. Slednji ima še vedno neomejen potencial, ki pa je lahko izkoriščen le, če so uporabniki kritični, izobraženi in ciljno usmerjeni. Posebno pozornost bi zato morali posvetiti prav pomenu in vlogi interneta pri izvajanju aktivnosti politične participacije enainvajsetega stoletja.

Krepitev civilne družbe in nevladnega sektorja je v vseh državah, tudi etabliranih zahodnih demokracijah, nenehno v ospredju razprav o možnih načinih krepitve demokracije. Možni instrumenti so tako finančne (tj. dodeljevanje proračunskih sredstev preko javnih razpisov) kot sistemske narave (sistematično odpiranje organizacij in institucij javnega sektorja za vplive civilne družbe).

V neposredni povezavi s krepitvijo civilne družbe je tudi **spodbujanje neposredne demokracije na lokalni ravni**, kjer se lahko vzpostavijo alternativni mehanizmi odločanja v ključnih vprašanjih, ki zadevajo določeno skupnost (npr. elektronski referendum, iniciative, zbori državljanov, krajanov oz. meščanov ipd.).

Poseben in zahteven sklop ukrepov bi moral biti usmerjen z **zmanjševanje družbeno-ekonomskih neenakosti**, saj je ta dejavnik ključen pri reševanju vprašanja neenakomernih ravni vseh oblik politične participacije v Ameriški družbi. Preprečevanje družbenega razslojevanja in s tem ohranjanja moči srednjega razreda je tudi eden od pogojev za ohranjanje stabilne družbe, na kar je opozarjal že Mosca. Gre za izredno kompleksno in, zlasti v ameriškem kontekstu, občutljivo področje delovanja države, saj je neposredno povezano s poseganjem v napeto razmerje med državno intervencijo in svobodo posameznika. Konkretna orodja za uresničevanje tega cilja sicer presegajo kontekst te magistrske naloge, med možnimi ukrepi pa lahko navedemo spodbujanje sindikalnega delovanja, programe zaposlovanja mladih, reformo šolskega sistema z namenom širjenja dostopa do vrhunškega izobraževanja

vsem skupinam državljanov ipd. Vsi ukrepi morajo temeljiti na ustvarjanju pogojev enakih možnosti in priložnosti in ne na enostranskih intervencijah države.

Politično občutljivo a nezanemarljivo je tudi vprašanje **pluralizacije političnega prostora**, v katerem se v boju za oblast na zvezni ravni trenutno soočata dve stranki. Večja fragmentacija političnega prostora lahko sicer pripelje do težav z učinkovitostjo izvrševanja oblasti, nedvomno pa bi do neke mere pripomogla k nadaljnji demokratizaciji volitev, zlasti v smislu izvrševanja pasivne volilne pravice. Pluralizacija političnega prostora je tudi v sorazmerju z aktualnimi trendi demografskih sprememb v ameriški družbi, ki postaja vse bolj nehomogena in diverzificirana. V tem oziru je eno od možnih orodij tudi finančna pomoč vladam posameznih zveznih držav, s katero bi se omogočil razvoj alternativnih družbeno-političnih gibanj, v začetni fazi predvsem na lokalni ravni.

V povezavi s slednjim predlaganim možnim ukrepom za izboljšanje ravni politične participacije pa je tudi razmislek o krepitvi **demokratizacije strankarske arene**. S tem sta mišljena zlasti dva ukrepa. Prvi obsega redefinicijo sistema rekrutacije vodstvenih kadrov in kandidatov strank, tako da le-ti bolje odražali dejansko sliko družbe (na tem mestu je zlasti pomembno spodbujanje diverzifikacije kandidatnih list oz. kandidatov). Drugi ukrep se nanaša na omejitve in izboljšanje transparentnosti financiranja političnih strank, zlasti pa volilnih kampanj. To je povezano predvsem s strmo naraščajočimi stroški, ki so povezani z delovanjem strank in volitvami, kar neizogibno vodi v omejevanje demokratičnosti delovanja političnih strank zaradi podrejanja interesom največjih donatorjev (»participantov«) in izključevanja velikih skupin prebivalstva iz izvrševanja pasivne volilne pravice.

Sklep

Sama pot do neodvisnosti ZDA je tesno povezana z vprašanjem sodelovanja ljudstva pri javnih zadevah, pri čemer se je vprašanje participacije skozi celotno ameriško zgodovino povezovalo s pravico posameznika, da živi v družbi, ki varuje njegove temeljne pravice in svoboščine. Zametki demokratičnega razumevanja politične participacije so razvidni že iz dogodkov med ameriško revolucijo, zlasti znanega gesla borcev za pravice kolonij »ni obdavčitve brez zastopanja (*no taxation without representation*). Pomen participacije pri sprejemanju javnih odločitev se je odseval tudi v zahtevah kolonij po sodelovanju pri opredeljevanju davkov in notranje politike in uresničevanju osebne svobode (le-ta je del prvih desetih amandmajev k ustavi oz. t.i. Listine svoboščin) ter njihovih zahtevah po samoupravi in pravici po zamenjavi tiranske oblasti.

Ideje ameriške revolucije in ameriške demokracije imajo korenine v politični filozofiji Johna Locka ter njegovih konceptih družbene pogodbe in naravnih pravic (življenje, svoboda, sreča). Rezultat vseh teh družbenih sprememb je bil republikanizem kot vodilna politična filozofija v Ameriki, ki v ospredje postavlja svobodo in neodtujljive pravice posameznika ter suverenost ljudstva. Gre za nasprotovanje dedni oblasti in aristokraciji ter izpostavljanje vloge posameznika, državljana, ki je svoboden in svobodo izvršuje preko udeležanja svojih državljanih dolžnosti. Republikanizem kot politična filozofija, ki izhaja iz teh načel, inherentno vključuje politično participacijo kot enega temeljnih postulatov izvrševanja suverenosti ljudstva in kot taka izključuje ne le tiranijo manjšine nad večino ampak tudi obratno – izkoriščanje demokratičnih mehanizmov odločanja za zatiranje neodtujljivih pravic posameznikov oz. manjšin. Za uresničevanje svojih pravic imajo posamezniki na voljo vrsto legitimnih in zakonitih instrumentov, ki pa ne smejo ogroziti temeljev reprezentativne demokracije.

Osnova razvojnega razumevanja demokratičnih politik tako temelji na prepričanju, da je zagotavljanje trajnosti demokratičnih sistemov neposredno odvisno od možnosti državljanov za aktivno udeležbo pri urejanju javnopolitičnih vprašanj. Sodelovanje pri sprejemanju skupnih odločitev ni pomembno le zaradi ščitenja njihovih temeljnih pravic in svoboščin, kar je ozko razumevanje politične participacije v skladu s tradicijo ameriške revolucije in filozofijo republikanizma, temveč se dandanes nanaša na širše vprašanje aktivnega

državljanstva, ki je usmerjeno v mirno in tolerantno razreševanje družbenih vprašanj in problemov.

Sam proces politične participacije obsega raznovrstne oblike angažiranja posameznikov, od golega opredeljevanja, do oblikovanja, izvajanja (preko zasedanja političnih funkcij) in vrednotenja politik. Politična participacija skozi zgodovino ne glede na spremenjene družbene razmere ostaja eden temeljnih elementov demokracije in ključen predpogoj za njen obstoj. Vseeno pa so raven in načini politične participacije znotraj družbe močno fragmentirani in odvisni od vrste predpostavk in dejavnikov.

Stanje politične participacije v ZDA, ki predstavlja prvo osrednje raziskovalno vprašanje tega magistrskega dela, so v šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih letih proučevali ključni teoretiki, kot so Milbrath, Verba in Nie, na podlagi njihovih ugotovitev pa so se oblikovala splošna teoretska izhodišča, ki v veliki meri veljajo še danes. Na področju proučevanja politične participacije je posebej pomembno delo, ki ga je opravil Milbrath, ko je leta 1965 razvil hierarhijo oblik participacije, v skladu s katero se posamezniki umeščajo v določene kategorije, iz katerih je razvidna stopnja njihove angažiranosti.

Sodobne oblike politične participacije so lahko konvencionalne (npr. volitve in v zvezi s tem izvrševanje aktivne in pasivne volilne pravice, referendum, zakoniti protesti ipd.) ali nekonvencionalne (npr. izgredi, nasilje, oboroženi spopadi, državljanska nepokorščina ipd.), pri čemer je odločitev posameznika, da poseže po eni ali drugi obliki odvisna od vrste dejavnikov. Kot smo ugotovili v magistrskem delu je v ZDA prevladujoč dejavnik, ki vpliva tako rekoč na vse vrste državljskega udejstvovanja, družbeno-ekonomski status oz. znotraj njega osebni dohodek, poklic in izobrazba. Poleg tega pa imajo pomemben vpliv še trije demografski dejavniki, to so rasa oz. etnična pripadnost, spol in starost.

V kontekstu ZDA višji prihodki in raven izobrazbe praviloma pomenijo višjo stopnjo politične participacije. To velja za različne oblike politične participacije, ne le volitve, in sicer sodelovanje s sodržavljanji pri reševanju težav skupnosti, udeleževanje političnih srečanj, članstvo v civilno-družbenih ali političnih skupinah, udeležbo ali govorov na političnih shodih, (prostovoljno) opravljanje dela v političnih strankah ali za določenega kandidata, darovanje finančnih prispevkov, vzpostavljanje stikov z javnimi funkcionarji oz. nosilci javnih funkcij, in podobno. Vpliv ekonomskega statusa posameznika na njegovo politično

udejstvovanje pravzaprav potrjuje domneve tistih avtorjev, ki so moč in vpliv v prvi vrsti pripisovali ekonomskim elitam oz. so politično moč in vpliv pojasnjevali s posebnimi kvalitetai teh elit, kot sta bogastvo in izobrazba. Družbeno-ekonomski status je posebej pomemben pri izvrševanju pasivne volilne pravice, saj je strankarski prostor postal odvisen od denarnih donacij, proces kandidiranja in volilnih kampanj pa finančno in časovno izredno potraten. Posledično so iz procesa sicer univerzalne pasivne volilne pravice izključene množice deprivilegiranih skupin državljanov.

Volilna udeležba kot bazična oblika politične participacije je v ZDA zgodovinsko precej nihala, na kar je vplivala vrsta demografskih faktorjev, med katerimi je (poleg omenjenega družbeno-ekonomskega statusa) eden najpomembnejših rasa. Zgodovinsko so bile stopnje volilne udeležbe belopoltega prebivalstva vedno najvišje, leta 2012 pa je bila na predsedniških volitvah udeležba temnopolnih volivcev prvič višja od belopolnih, hkrati pa je tega leta delež temnopolnih volivcev znotraj dejanske populacije volivcev prvič presegel delež temnopoltega prebivalstva znotraj volilnega telesa kot celote (tj. delež temnopolnih volivcev je bil višji od deleža temnopolnih volilnih upravičencev). V zadnjih letih so tako opazni določeni premiki tudi v smeri povečanja ravni participacije pri Američanih španskega porekla in temnopolnih, z demografskimi spremembami ameriške družbe in vse večjo diverzifikacijo pa bodo v prihodnje te spremembe postale še bolj očitne. Pri izvrševanju drugih oblik politične participacije, denimo podpisovanju peticij, kontaktiranju nosilcev javnih funkcij, sodelovanju v skupnosti, udeležbi na političnem srečanju ali shodu, finančnih donacijah, aktivnemu članstvu v skupinah, javnemu komuniciranju ipd., so še vedno najbolj aktivni belci, najmanj pa Američani španskega porekla.

Poleg rase na participacijo vplivata tudi spol in starost. Določena razlika med spoloma v volilni udeležbi med moškimi in ženskami ostaja stalnica ameriških predsedniških volitev, največji razkorak je med temnopolnimi moškimi in ženskami. Zanimivo je, da je situacija obratna, ko govorimo o drugih oblikah politične participacije, kjer so moški bolj angažirani od žensk. Precej razpršene so razlike v participaciji med starostnimi kategorijami, pri čemer na splošno velja, da se starejši Američani pogosteje participirajo kot mlajši.

Ne glede na navedeno pa je vtis, da v ZDA vladajo elite, ki so odtujene od prebivalstva in sledijo le lastnim sebičnim interesom in zagotavljanju pogojev za nadaljnji obstoj, pretiran. Podatki raziskav kažejo, da se hkrati z demografskimi in družbeno-ekonomskimi

spremembami spreminjajo tudi navade in vzorci politične participacije, ki ne kažejo zgolj negativnih trendov (npr. povečevanje volilne udeležbe med temnopoltimi volivci). Se pa v ameriški družbi zaradi raznovrstnih omejitev politične participacije, denimo aktualnih razprav glede volilne zakonodaje, pojavlja določena raven krize legitimnosti političnega sistema. Za iskanje možnih rešitev se je potrebno le ozreti v ameriško zgodovino in razvoj ameriške politične ureditve, ki je suverenost ljudstva in sodelovanje posameznikov pri oblikovanju javnih odločitev že vzpostavil kot temeljna postulata demokratične družbe.

V magistrskem delu smo v skladu z drugim osrednjim raziskovalnim vprašanjem predlagali vrsto ukrepov za krepitev politične participacije kot stebra demokratične ureditve v ZDA: izboljšanje volilne zakonodaje, izvajanje programov državljske vzgoje in ozaveščanja ter programov opolnomočenja za pripadnike rasnih in etničnih manjšin, pripravo informativnih kampanj in vzpostavljanje demokratičnih forumov za javno razpravo, krepitev civilne družbe, spodbujanje demokracije na lokalni ravni, zmanjševanje družbeno-ekonomskih neenakosti, pluralizacijo političnega prostora in demokratizacijo strankarske arene. Posebej pomemben je tudi vpliv interneta, pri čemer pa je potrebna določena mera previdnosti, saj je izkoriščanje njegovih potencialov odvisno od vrste drugih dejavnikov. Nekritična uporaba in reprodukcija obstoječih vzorcev obnašanja ali njihova utrditev preko interneta lahko ima za skrajno posledico celo reprodukcijo obstoječih političnih elit in dejansko zmanjšane splošne ravni politične participacije.

Ameriška družba in politični sistem se mora nenehno prilagajati dejanskim razmeram v družbi, zlasti velikim demografskim spremembam. Večinska belska populacija, ki je skozi celotno zgodovino ZDA obvladovala vse ključne vzvode politične moči, izgublja prevladujoč položaj v družbi, kar predstavlja potencialno nevarnost za kulturne in etnične konflikte. Krepitev vzvodov politične participacije lahko v tem oziru službi kot učinkovito orodje za uveljavljanje interesov raznorodnih družbenih skupin preko miroljubnega, demokratičnega procesa. Na ta način se lahko zagotovi ustrezen kanal za izražanje in uresničevanje dejanskih potreb, ki obstajajo v družbi in od katerih se je iz takšnih ali drugačnih razlogov aktualna politična elita odtujila. Za utrditev ameriške demokracije je potrebno politično participacijo okrepiti ne kot način zagotavljanja moralne in politične legitimnosti vladajočega razreda, ampak kot *de jure* in *de facto* orodje državljskega udejstvovanja, namenjeno zaščiti temeljnih pravic posameznikov in konkretnemu vplivanju ljudstva na snovanje javnih politik od spodaj navzgor.

Seznam literature

1. Adam, Frane. 1991. Politična participacija kot sestavina kakovosti življenja. *Družboslovne razprave*, 8 (12):102–117.
2. Axford, Barrie. 2002. Parties, Interest Groups and Public Opinion. V *Politics: An Introduction, second edition*, ur. Barrie Axford, Browning Garry K., Richard Huggins, in Ben Rosamond, 358–407. London: Routledge.
3. Berman, Ari. 2015. Why the Voting Rights Act Is Once Again Under Threat. *The New York Times* (6. avgust 2015). Dostopno prek: <http://www.nytimes.com/2015/08/06/opinion/why-the-voting-rights-act-is-once-again-under-threat.html?ref=topics> (1. september 2015).
4. Berman, Ari. 2015. Congressional Democrats Introduce Ambitious New Bill to Restore the Voting Rights Act. *The Nation* (24. junij). Dostopno prek: <http://www.thenation.com/article/congressional-democrats-introduce-ambitious-new-bill-to-restore-the-voting-rights-act/> (1. september 2015).
5. Bottomore, Tom. 1993. *Elites and Society*. London: Routledge.
6. Brezovšek, Marjan. 1995. Politična participacija. *Teorija in praksa*, 32 (3-4): 199–211.
7. Brezovšek, Marjan. 2002. Volitve in politično predstavništvo. V *Parlamentarne volitve 2002*, ur. Danica Fink-Hafner, in Tomaž Boh, 51–69. Ljubljana: FDV.
8. Clack, George, ur. 2005. *Outline o U.S. History*. U.S. Washington: Department of State. 2005, Bureau of International Information Programs. Dostopno prek: http://photos.state.gov/libraries/amgov/30145/publications-english/history_outline.pdf (1. september 2015).
9. Dahl, Robert. 1997. The Dilemma of Pluralist Democracy. V *Classes and Elites in Democracy and Democratization*, ur. Eva Etzioni-Halevy, 267–275. New York & London: Garland Publishing
10. *Deklaracija o neodvisnosti* [Declaration of Independence]. 1776. Dostopno prek: http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html (1. september 2015).
11. Delican, Mustafa. 2000. Elite Theories of Pareto, Mosca and Michels. *Sosyal siyaset konferansları*, 43: 323-336. Dostopno prek: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusskd/article/download/1023013423/1023012646> (1. september 2015).

12. Domhoff, William G. 2005. *Theories of Power – Alternative Theoretical Views*. Santa Cruz: University of California. Dostopno prek: http://www2.ucsc.edu/whorulesamerica/theory/alternative_theories.html(1. september 2015).
13. Fay, Brian. 1975. *Social Theory and Political Practice*. London: George Allen & Unwin Ltd.
14. Ferfila, Bogomil. 2002. *ZDA – Svet na dlani, 7. knjiga*. Ljubljana: FDV.
15. Ginsbourg, Tom, Justin Blount in Zachary Elkins. 2008. The Citizen as Founder: Public Participation in Constitutional Approval. *Temple Law Review*, 81(2): 361–382. Dostopno prek:http://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2451&context=journal_articles (30. julij 2015).
16. Grad, Franc. 2004. Ustava, konstitucionalizem in demokracija. *Podjetje in delo, revija za gospodarsko, delovno in socialno pravo*, 6–7: 497–504.
17. Higley, John. 2003. Prevlada nasilja: Busheva elita in ameriška demokracija po 11/9/2001. Dostopno prek: <http://dk.fdv.uni-lj.si/dr/dr42Higley.PDF>(1. september 2015). *Družboslovne razprave*, 9 (42):79–93.
18. Janda, Kenneth, Jeffrey M. Berry in Jerry Goldman. 1992. *The challenge of democracy: government in America*. Boston: Houghton Mifflin Company.
19. Jaklič, Klemen in Jurij Toplak. 2005. *Ustava Združenih držav s pojasnili*. Ljubljana: Nova obzorja.
20. Locke, John. 2003. *Two Treatises of Civil Government and a Letter Concerning Toleration*. New Haven & London: Yale University Press.
21. Jensen, Merrill. 1950. *The New Nation: A History of the United States During the Confederation, 1781–1789*. Boston: Northeastern University Press.
22. Maier, Pauline. 2010. *Ratification: The People Debate the Constitution, 1787–1788*. New York: Simon & Schuster.
23. Milbrath, W. L. 1965. *Political participation – How and why to people get involved in politics?* Chicago: Rand McNally & Company.
24. Mann, Michael. 1986. *The sources of social power: A history of power from the beginning to A.D. 1760 (Vol. 1)*. New York: Cambridge University Press.
25. Mirkov, Smiljana. 1994. *Pojam elite u sociološkoj teoriji*. Novi Sad: Pravni fakultet.
26. Montesquieu, Charles-Louise de Secondat. 1989. *O duhu zakona*. Beograd : "Filip Višnjić".

27. Mosca, Gaetano. 1939. *The Ruling Class*. New York: McGraw Hill.
28. NAACP Legal Defense and Educational Fund. *The Voting Rights Amendment Act of 2014*. Dostopno prek: <http://www.naacpldf.org/case-issue/voting-rights-amendment-act-2014>(1. september 2015).
29. Olson, Mancur. 1971. *The Logic of Collective Action, Public Goods and Theory of Groups*. Cambridge: Harvard University Press.
30. Orum, Anthony. 1990. *Introduction to Political Sociology*. New Jersey: Prentice Hall.
31. Pareto, Vilfredo. 1968. *The Rise and Fall of the Elites: An Application of Theoretical Sociology*. New Jersey: The Bedminister Press.
32. Poulantzas, Nicos. 1978. *Politička vlast i društvene klase*. Beograd: Izdavački centar Komunist.
33. Ruedin, Didier. 2007. *Testing Milbrath's 1965 Framework of Political Participation: Institutions and Social Capital*. *Temporary Issues and Ideas in Social Sciences*, 3(3). Dostopno prek: <file:///C:/Users/Skender/Downloads/Testing%20Milbrath's%201965%20framework%20of%20political%20participation.pdf>(30. julij 2015).
34. Rupnik, Janko, Cijan, Rafael in Grafenauer, Božo. 1996. *Ustavno pravo Republike Slovenije: splošni del*. Maribor: Pravna fakulteta Univerze v Mariboru.
35. Rutenberg, Jim. 2015. A Dream Undone – Inside the 50-year campaign to roll back the Voting Rights Act. *The New York Times* (29. julij). Dostopno prek: http://www.nytimes.com/2015/07/29/magazine/voting-rights-act-dream-undone.html?_r=1 (1. september 2015).
36. Schonfeld, William R. 1975. The Meaning of Democratic Participation. *World Politics*, 28(1): 134-158. Dostopno prek: http://journals.cambridge.org/download.php?file=%2F336_D049AB0C70934B4B135ED27141B87991_journals__WPO_WPO28_01_S0043887100021031a.pdf&cover=Y&code=dbe9a87499c395a6f111c69b82140018(31. julij 2015).
37. Smith, Aaron, Kay Lehman Schlozman, Sidney Verba in Henry Brady. 2009a. *The Current State of Civic Engagement in America*. Washington: Pew Research Center. Dostopno prek: <http://www.pewinternet.org/2009/09/01/the-current-state-of-civic-engagement-in-america/> (1. september 2015).
38. Smith, Aaron, Kay Lehman Schlozman, Sidney Verba in Henry Brady. 2009b. *The Internet and Civic Engagement*. Washington: Pew Research Center. Dostopno prek:

- <http://www.pewinternet.org/2009/09/01/the-internet-and-civic-engagement/>
(1. september 2015).
39. Steinhauser, Paul in Robert Yoon. 2013. Cost to win congressional election skyrockets. *CNN*, (11. julij). Dostopno prek:<http://edition.cnn.com/2013/07/11/politics/congress-election-costs/> (31. julij 2015).
40. *The White House*. Dostopno prek:<https://www.whitehouse.gov/1600/constitution> (1. september 2015).
41. United States Census Bureau. 2009. *Voter Turnout Increases by 5 Million in 2008 Presidential Election*, U.S. Census Bureau Reports, 20. julij. Dostopno prek:<https://www.census.gov/newsroom/releases/archives/voting/cb09-110.html> (1. september 2015).
42. --- 2013. The Diversifying Electorate—Voting Rates by Race and Hispanic Origin in 2012 (and Other Recent Elections). *Current Population Survey Reports: 20-569*. Washington D.C.: U.S. Census Bureau. Dostopno prek:<https://www.census.gov/prod/2013pubs/p20-568.pdf> (1. september 2015).
43. --- 2015. Who Votes? Congressional Elections and the American Electorate: 1978–2014. *Population Characteristics: 20-577*. Washington D.C.: U.S. Census Bureau. Dostopno prek:<http://www.census.gov/content/dam/Census/library/publications/2015/demo/p20-577.pdf> (1. september 2015).
44. *Ustava Združenih držav* [Constitution of the United States]. Dostopno prek:http://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm (1. september 2015).
45. Verba, Sidney, Nie, Norman H. in Kim, Jae-on. 1971. *The Modes of Democratic Participation: A Cross-National Comparison*. Beverly Hills: Sage.
46. Verba, Sidney in Norman H. Nie. 1971. *Participation in America : political democracy and social equality*. Chicago; London : The University of Chicago Press.